IRAQI Academic Scientific Journals
العراقية المجلات الأكاديمية العلمية

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)
Journal of Language Studies
Contents available at: http://jls.tu.edu.iq

Character Dimensions in Karwan Omer Kakasor's novel (Shall I See My Childhood Friend Again?)

Prof. Dr. Shno Mohmmed Mahmood*
epartment of Kurdish Language/ Sulaymaniyah University
Shno.mahmood@univsul.edu.iq
&

Karwan Mohammed Fatah
Department of Kurdish Language/ Charmo University
Karwan.mohammed@charmouniversity.org

Recived: 20 /5/2022 , **Accepted:** 30 /6/2022 , **Online Published : 31 /8/ 2022**

Abstract

This research entitled (Character Dimensions in Karwan Omer Kakasor's novel *Shall I See My Childhood Friend Again?*) is an attempt to answer the question: What is the importance of the character element in general and particularly in this novel? If we know that the character is the closest element to the novelist in order to express his views and ideology, then it will be easy to explain the importance of the character in the novel as a kind of narration, because everything that happens in the text, is due to the activity of the characters

Keywords: Character, Karwan Omar Kakasur, Dimensions Character, Novel, Narrative Literature

* **Corresponding Author**: Prof. Dr. Shno Mohmmed, **E.Mail**: Shno.mahmood@univsul.edu.iq
Tel: +96477015707, **Affiliation**: Sulaymaniyah University -Iraq

الأبعاد الشخصية في روايه (هل ألتقي بصديق طفولتي هذا؟) للروائي كاروان عمر كاكەسور

أ. د. شنو محمد محمود

قسم اللغة الكردية – جامعة السليمانية

و

كاروان محمد فتاح

قسم اللغة الكردية/ جامعة جرمو

الملخص: هذا البحث الذي يحمل عنوان (الأبعاد الشخصية في روايه هل ألتقي بصديق طفولتي هذا؟) للروائي كاروان عمر كاكەسور، هو محاولة للاجابة على السؤال: ما اهمية عنصر الشخصية بصوره عامة وفي هذه الروايه بصورة خاصة؟ إذا علمنا ان الشخصية هي اقرب عنصر الى الروائي لكي يعبر من خلالها عن اراءه وايديولوجيته، عندئذ يكون من السهل ان توضح اهمية الشخصية في الرواية كنوع من أنواع السرد، بحيث كل ما يحدث في طيات النص، يعود الى نشاط الشخصيات.

الكلمات الدالة: الشخصية ، كاروان عمر كاكەسور، الأبعاد الشخصية، الرواية، الأدب السردي.

ڕەهەندەکانی کارەکتەر لە ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)ی (کاروان عومەر کاکەسوور)دا

پ. د. شنۆ محەمەد مەحموود

بەشی زمانی کوردی/ زانکۆی سلێمانی

کاروان محەمەد فەتاح

خوێندکاری ماستەر/ بەشی زمانی کوردی/ زانکۆی چەرموو

پوختە

ئەم توێژینەوەیە بە ناونیشـــانی (ڕەهەندەکانی کارەکتەر لە ڕۆمانی "ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟"ی کاروان عومەر کاکەسوور)دا هەوڵێکە بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە: گرنگیی ڕەگەزی کارەکتەر بە گشتی و لەم ڕۆمانە بە تایبەتیدا چییە؟ ئەگەر زانیمان کارەکتەر نزیکترین ڕەگەزە لە ڕۆماننووس و بۆ دەربڕینی بیر و ئایدیۆلۆجیای خۆی، پەنای بۆ دەبات، ئەوە ئاسان بایەخی کارەکتەرمان لەنێو ڕۆمان وەکوو شێوەیەک لە شێوەکانی گێڕانەوەدا بۆ دەردەکەوێت، چونکە هەموو ئەو شتانەی لەنێو تێکستدا ڕوو دەدەن، بۆ چالاکیی کارەکتەرەکان دەگەڕێتەوە.

وشە سەرەکییەکان:

(کارەکتەر، کاروان عومەر کاکەسوور، ڕەهەندەکانی کارەکتەر، ڕۆمان، ئەدەبی گێڕانەوە)

پێشەکی
کارەکتەر لە ڕۆمانی نوێدا جێگەیەکی تایبەت داگیر دەکات، بە جۆرێک، کە هەموو ئەوەی لەنێو تێکستدا ڕوو دەدات، بۆ چالاکییەکانی ئەم ڕەگەزە دەگەڕێتەوە. ئەگەر چەمکی کارەکتەر لە سەردەمی یۆنان و بە دیاریکراوی لای (ئەفلاتون)ـەوە سەر هەڵبدات و دواتر (ئەریستۆ) بیخاتە خزمەتی ڕووداوەوە، کە ئەم تێگەیشتنە تاوەکوو سەدەی نۆزەدەیەم درێژەی کێشا، ئەوە لەو قۆناغە بە دواوە ئەو باوەڕە پێچەوانە دەبێتەوە، کارەکتەر لەنێو تێکستی ئەدەبی گێڕانەوەدا سەربەخۆیی خۆی وەردەگرێت و ڕۆماننووسان بۆ بنیاتنانی کارەکتەرەکانیان چیتر پابەندی پێوەرەکانی (ئەریستۆ) نابن.
نووسەران بۆ دروستکردنی کارەکتەر چەندین ڕێگەی جۆراوجۆر بە کار دەهێنن، کە یەکێک لەو ڕێگایانە، پێشاندانی ڕەهەندەکانیەتی لەنێو پرۆسێسی گێڕانەوەدا و لە ڕێگەی خستنەڕووی ئەو ڕەهەندانەوە، کەسێتیی کارەکتەر خەسڵەتی تایبەت بە خۆی وەردەگرێت و بۆ خوێنەر ئاشکرا دەبێت.

هۆی هەڵبژاردنی ناونیشانی توێژینەوە:
هۆی هەڵبژاردنی ئەم ناونیشانە بۆ گرنگیی ڕەگەزی کارەکتەر لە ڕۆمان بە گشتی و لەم ڕۆمانە بە تایبەتیدا، دەگەڕێتەوە. ئەگەر زانیمان کارەکتەر نزیکترین ڕەگەزە لە ڕۆماننووس و بۆ دەربڕینی بیر و ئایدیۆلۆجیای خۆی، پەنای بۆ دەبات، ئەوە ئاسان دەتوانین بایەخی کارەکتەرمان لەنێو ڕۆمان وەکوو ژانرێکی ئەدەبی گێڕانەوەدا بۆ دەربکەوێت. هۆکاری ئەمەیش ئەوەیە، کە هەموو ئەوەی لەنێو تێکستدا ڕوو دەدات، کارەکتەر هەڵیدەسووڕێنێت.

مێتۆدی توێژینەوە:
لە توێژینەوەکەماندا مێتۆدی وەسفیی شیکاریمان گرتووەتە بەر.

پلانی توێژینەوە:
توێژینەوەکەمان لە پێشەکی، دوو بەش، ئەنجام و لیستی سەرچاوەکان پێک دێت. بەشی یەکەممان بەسەر دوو تەوەرەدا دابەش کردووە. لە تەوەرەی یەکەمدا بە شێوەیەکی تیۆری زاراوە و چەمکی کارەکتەر دەخەینە ڕوو. تەوەرەی دووەم تایبەتە بە ڕەهەندەکانی کارەکتەر لە ڕۆماندا. لە بەشی دووەمدا پراکتیزەکردنی ڕەهەندەکانی کارەکتەر (فیزیکی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلسەفی) دەکرێت و بۆ ئەم مەبەستەیش لەنێو ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)دا نموونەمان بۆ هەر یەکەیان هێناوەتەوە.

بەشی یەکەم
تەوەرەی یەکەم: زاراوە و چەمکی کارەکتەر

١-١: زاراوەی کارەکتەر
بەر لەوەی باس لە زاراوەی کارەکتەر بکرێت، گرنگە ئەوە بگوترێت، کە ڕەچەڵەکی زۆربەی زاراوەکان بۆ زمانی لاتینی دەگەڕێنەوە و لەوێوە بە ناو زمانی میللەتانی تردا بڵاو بوونەتەوە. لەم بارەیەوە ڕیشەی زاراوەی کارەکتەر بۆ (Persona)ـی لاتینی دەگەڕێتەوە، کە بە مانای ڕووبەند (القناع) دێت. ئەکتەرەکان کاتێک لەسەر تەختەی شانۆ ڕۆڵی کەسایەتییەکانیان دەگێڕا، بەو مەبەستەی نەناسرێنەوە، ئەو ڕووبەندەیان بە کار دەهێنا و دەموچاوی ڕاستەقینەی خۆیانیان پێ لە تەماشاکەران دەشاردەوە.(القذافي،٢٠١١: 9)
لە زمانی یۆنانییشدا بە کارەکتەریان گوتووە (Ethos)، کە واتای ڕەوشت دەدات. (Ethos) لای (ئەریستۆ ٣٨٤-٣٢٢ پ. ز) بە مانای ئەو ڕەوشتەیە، کە کەسێتیی مرۆڤ پێک دەهێنێت

و خواست و بڕیارەکانی دەستنیشان دەکات.(ئەرەستۆ،٢٠١١: ١٥٠) واتە لای ئەم فەیلەسووفە دیوە عەقڵییەکەی مرۆڤ جێگەی بایەخ بووە. هەروەها وشـەکەی بۆ کارەکتەرێکیش بە کار هێناوە، کە لە کاتی گوتارداندا لەبارەی دادپەروەری و زانایی خۆی، توانایەکی باشـی بڕواپێهێنانی هەیە.
بە تێپەڕبوونی کات ئەم زاراوەیە گۆڕانی بەسـەردا هات و لەناو زانسـت و بوارەکانی ژیاندا مانای نوێی وەرگرت. لەنێو ئەدەب بە گشـتی و ئەدەبی گێڕانەوە بە تایبەتیدا مەبەسـت لە کارەکتەر ئەو ڕەگەزەیە، کە ڕۆڵی کاریگەر دەگێڕێت و ڕووداوەکانی تێکست هەڵدەسووڕێنێت.

١-٢: چەمکی کارەکتەر
باسکردن لە چەمکی کارەکتەر بۆ سەردەمی یۆنان و بە دیاریکراوی بۆ (ئەفلاتون ٤٢٧-٣٤٧ پ. ز)ی فەیلەسـووف دەگەڕێتەوە. ئەگەر لە تیۆریی لاسـاییکردنەوەدا باس لە ڕۆڵی خراپی ئەدەب و هونەر دەکات و پێی وایە کاریگەریی نێگەتیڤ لەسـەر بینەر و خوێنەر دروسـت دەکەن، ئەوە کارەکتەر وەکوو ڕەگەزێکی ئەدەبی لەنێو بازنەی ئەم ڕوانینە نێگەتیڤەدا جێگەی دەبێتەوە. لای ئەم فەیلەسـووفە گەردوون دابەشـی سـێ جیهان بووە: ((جیهانی نموونەیی کە جیهانێکی تەواوی نەگۆڕە. جیهانی شتە هەستی یەکان وێنەیەکی جیهانی نموونەیی یە. جیهانی خەیاڵ و سێبەر. جیهانی کارە هونەریەکانە کە لاسایی جیهانی دووەمە.))(الماضي،٢٠١٠: 18)
لای (ئەفلاتون) حەقیقەت بایەخی گەورەی هەیە و شـاعیران و هونەرمەندان دوو هەنگاو لێی دوور کەوتوونەتەوە، بۆیە لە کۆمارەکەی دووریان دەخاتەوە. لە کتێبی (کۆمار)دا نموونەیەک لەسەر (جێگەی خەوتن) دەهێنێتەوە و ئەم بیرۆکەیە ڕوون دەکاتەوە: سێ جۆر جێگەی خەوتن هەن، یەکەمیان خودا دایهێناوە، دووەمیان دارتاش دروسـتی دەکات و سـێیەمیان هونەرمەند دەینەخشـێنێت. خودا یەک جۆر فۆرمی جێگەی خەوتنی دروسـت کردووە و داهێنەرە سـرووشـتییەکەیە. دارتاش دروسـتکەری جێگەی خەوتنە. وێنەکێش لاسـاییی دروسـتکەری جێگەی خەوتنەکە دەکاتەوە. کەواتە هونەرمەند لاساییی دروستکەرەکان دەکاتەوە و لە حەقیقەت دوور کەوتووەتەوە. دەگاتە ئەوەی بڵێت: ((شـاعیرە لاسـاییکەرەوەکان لە هۆمیرۆسـەوە کۆپی ڕاسـتی دەناسـن و ئەوەی باسـی دەکەن ڕاسـتی نییە.))(ئەفلاتوون، ٢٠٠٩: ٣٢٧) بەکورتی (ئەفلاتون) لە ڕوانگەیەکی فەلسەفی و لە دەرەوەی دەقەکانەوە سەیری ئەدەب و هونەر دەکات، وای دەبینێت شـاعیران سـوودیان بۆ کۆمەڵگە نییە و خەڵکی لە حەقیقەت دوور دەخەنەوە. لە کۆمارەکەی دەریاندەکات، دواتر بەو مەرجە جێگەیان دەکاتەوە، کە بیری چاک بڵاو بکەنەوە. کەواتە ناتوانرێت ئەم تێڕوانینەی (ئەفلاتون) وەکوو تیۆرییەکی ئەدەبی تەماشا بکرێت، چونکە ئەو لە بەهای تێکسـتەکانی نەکۆڵیوەتەوە، بەڵکوو هاوشـێوەی یاسـایەکی ماتماتیکی ئەدەب و هونەری هەڵسەنگاندوون.
یەکەم کەسـێک، کە بە شـێوەیەکی تیۆری لەبارەی چەمکی کارەکتەرەوە بۆچوونی خۆی بە ڕوونی دەربڕیبێت، ئەو کەسـە (ئەریسـتۆ ٣٨٤-٣٢٢ پ. ز)ی فەیلەسـووفە. ئەگەرچی هەر لەنێو تیۆریی لاسـاییکردنەوەی (ئەفلاتون)دا لە ئەدەب و هونەری کۆڵیوەتەوە، بەڵام بە گرنگییەکی زیاترەوە. (ئەریسـتۆ) پێی وایە ئەوەی لە تراجیدیادا بایەخی پێ دەدرێت، کردەوەی کـارەکتەرەکـانن، نەوەک خودی خۆیـان. واتە کـارەکتەر دەخرێتە خزمەتی ڕووداوەوە. ئەم گرنگیدانە بە ڕووداو لەوەوە سەرچاوە دەگرێت، کە ((تراجیدیا بەرجەستەی کێشە و ئازارەکانی پادشا و میر و چینە بەرزەکەی کۆمەڵگە دەکات.))(ڕەئووف،٢٠٢٠) و دەبێت لە کۆتاییدا هەستی بەزەیی و ترس لە ناخی هەر تاکێکی ئەو چینەدا پاک بکاتەوە. (ئەریسـتۆ) دەڵێت: (لە هەموو ڕەگەزەکانی تراجیدیا گرنگتر، ڕێکخسـتنی ڕووداوەکانە (پلۆت)، چونکە بێگومان تراجیدیا لاسـاییکردنەوەی کەسـەکان نییە، بەڵکوو لاسـاییکردنەوەی کردەوە، ژیان، بەختەوەری و بەدبەختییە؛ بەختەوەری و بەدبەختیی مرۆڤیش بە کردەوەوە بەسـتراونەتەوە. جگە لەمەیش، تـراجـیـدیـا بەبـێ کـردەوە بـوونـی نـابێـت، بەڵام دەکـرێـت بەبـێ کـارەکـتەر بـوونـی

هەبێت.)(ارسطو،1977: 97) زیاتر پێ لەسەر ئەم تێگەیشتنەی دادەگرێت و پێی وایە (ڕووداو نەک یەکەم بنچینە، بەڵکوو ڕۆحی جەستەی تراجیدیایشە. پاشان بە پلەی دووەم کارەکتەر دێت.)(ارسطو، 1977: 98) (ئەریستۆ) نەک هەر کارەکتەر دەخاتە دوای ڕووداوەوە، بەڵکوو لە ڕوانگەی ئەرکەوە لەم چەمکەی ڕوانیوە و لەم بارەیەوە چوار مەرجی سەرەکییشی بۆ شاعیری تراجیدیا داناون. واتە ئازادیی شاعیری لە دروستکردنی کارەکتەردا سنووردار کردووە، کە بە لای ئەوەوە دەبێت کارەکتەری تراجیدیا:

١- چاک بێت.

٢- لەبار و گونجاو بێت.

٣- لەگەڵ واقیعدا یەک بگرێتەوە.

٤- چەسپاو و جێگیر بێت.(هەر ئەو سەرچاوەیە: ١٥٠)

ئەم تیۆرییەی (ئەریستۆ) تاوەکوو سەدەی هەژدەیەم پیرۆز کرا و لەناو ئەدەب و هونەردا جێگەیەکی تایبەتی بۆ دانرا. تەنانەت تا ئەو کاتە (ڕۆمان نەیتوانی بە تەواوی خۆی لە کۆت و پێوەندی ئەو چیرۆکانە ڕزگار بکات، کە دەبێت تەنیا یەک کارەکتەر ئامادەیی هەبێت. ئەمە جگە لەوەی وێناکردنی کارەکتەرەکان وەکوو شتێکی بنەڕەتی تەماشا کرا. هەروەها گێڕەرەوەیش هەمیشە ئامادەیی دەبوو.)(موير،١٩٦٥: ٢٤) لەو بارەیەوە ڕەخنەگری فەرانسی (ڕۆلان بارت ١٩١٥-١٩٨٠) پێی وایە هێشتا هەندێ ڕۆمانی بۆرجوازی وازیان لە مەرجەکانی (ئەریستۆ) بۆ کارەکتەر نەهێناوە، بۆ نموونە لە ڕۆمانی (جەنگ و ئاشتی)ی (لیۆ تۆڵستۆی ١٨٢٨-١٩١٠)دا کارەکتەری (نیکۆلا ڕیستوف) دەبینین، کە کوڕێکی باش، ڕاستگۆ، ئازا و توندوتیژە. هەروەکوو چۆن (شازادە ئەندریە) دەبینین، کەسێکی خاوەنڕەچەڵەکە. هەروەها خۆبەزلزان نییە و هەتادوایی. ئەوەی لە بینینی ئەم کارەکتەرانەدا دەستمان دەکەوێت، ئەوەیە، کە کەسایەتییەکان پێشان دەدرێن، نەوەک دروست بکرێن.(بارت،1993: 62) دواتر بە هۆی دەرکەوتنی ئەو بیرە فەلسەفییانەی گرنگییان بە بەها و پێگەی تاک لەناو کۆمەڵگە دەدا، بە تایبەت قوتابخانەی ڕۆمانتیک، کە وای کرد ڕۆماننووسان بە ناخی کارەکتەردا شۆڕ ببنەوە، کێشە و ململانێکانی ناوەوەیان زەق بکەنەوە و واز لە وەسفی ڕواڵەتیان بهێنن، بە تایبەتی (لە سەدەی نۆزەهەمدا کارەکتەر شوێنێکی دیاری لە هونەری ڕۆمان پێ درا و لە ڕووداو جیا بووەوە. تەنانەت ڕووداوەکان بوونە بنەمایەکی سەرەکی بۆ پێدانی زانیاری لەبارەی کارەکتەرەکان، یان دروستکردنی کارەکتەری نوێ.)(بحراوي،١٩٩٠: 208) واتە لێرەوە کارەکتەر نەک وەکوو بوونێکی سەربەخۆ لەناو ئەدەبی گێڕانەوەدا تەماشا کرا، بەڵکوو لە پێکهێنانی گشتیی جەستەی ڕۆماندا بە یەکێک لە ئەندامە گرنگەکان دانرا.

تیۆریزان و ڕەخنەگرانی ئەدەبی گێڕانەوە هەر یەکەیان لە ڕوانگەی تایبەتیی خۆیەوە لە کارەکتەری وەکوو یەکێک لە ڕەگەزە گرنگ و پێکهێنەرەکانی چیرۆک و ڕۆمان کۆڵیوەتەوە. دەبێت ئەوەیش بگوترێت، کە ئەم ڕەگەزە لە پێناسەکردنیدا کەمترین کێشەی بە دوای خۆیدا هێناوە، چونکە نزیکییەکی زۆر لە تێگەیشتنی نووسەران بەرانبەر بەم چەمکە دەبینرێت. لەو بارەیەوە (ئی ئێم فۆرستێر ١٨٧٩-١٩٧٠) لە کتێبی (پایەکانی ڕۆمان)دا پێی وایە (کارەکتەر کۆمەڵێک وشەیە، کە ڕۆماننووس بۆ وەسفکردنی کەسێتیی مرۆڤ سازی دەکات، ناوی لێ دەنێت و ڕەگەزی دیاری دەکات. هەروەها وای لێ دەکات بە شێوەیەکی گونجاو هەڵسوکەوت بکات و خۆی دەربڕێت.)(فورستر،٢٠٢٠: ٥٢) ئەم پێناسەیەی (فۆرستێر) هەموو ئەو ڕەهەندە فیزیکی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلسەفییانە دەگرێتەوە، کە لە پێکهێنانی کارەکتەردا بایەخیان هەیە.

(عەلی عوسمان یاقووب) وا پێناسەی کارەکتەر دەکات، کە ((گوزارشتکردنە لە مرۆڤ لە ڕێگەی وشەوە. نووسەر بە هۆی ڕووداوەکانی ناو چیرۆک، ئاخاوتنەکان، باسکردن، ڕەخنە و تێبینییەکان، کارەکتەرەکانی خۆی دەخاتە ڕوو.))(یاقووب،٢٠٢١: ١١) لێرەدا نووسەر کارەکتەری تەنیا لە مرۆڤدا کورت کردووەتەوە، لە کاتێکدا هەندێ جار کارەکتەری ئاژەڵ ڕووداوەکانی

ڕۆمـان هەڵدەســـووڕێنن، وەک لە ڕۆمـانی (مەزرای ئـاژەڵان)ی (جۆرج ئۆریۆڵ ١٩٠٣-١٩٥٠)دا دەبینرێت. هەروەها بوونەوەرانی تر لەنێو چیرۆک و ڕۆماندا ئامادەییان هەیە و کار لە ڕەوتی ڕووداوەکان دەکەن، بۆ نموونە لە ڕۆمانی (دوورگەی درەختە ونبووەکان)ی (ئەلیف شـــەفەق 1971- لە ژیـاندا مـاوە)دا دارهەنجیرێـک دەبێتە کـارەکتەر و لە ڕوانگەی خۆیەوە بەشێک لە ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکە دەگێڕێتەوە.

لە فەرهەنگەکانیشـدا پێناسـەی چەمکی کارەکتەر کراوە، بۆ نموونە لە فەرهەنگی (ئۆکسـفۆرد-Oxford)دا هاتووە، کە کارەکتەر (هەموو ئەو خەسـڵەت و تایبەتمەندییانەیە، کە کەسـێک لە کەسـێکی تر، کۆمەڵە کەسـێـک لە کۆمەڵە کەسـێکی تر جیا دەکەنەوە.)(٢٠١٠: ٢٤٢) لە فەرهەنگی (Merriam-webstor)یشـــدا بە هەمـان مـانـا هـاتووە).٢٠٠٥: ٢٠٧ ((لەتیف زەیتوونی) لە (معجم مصـطلحات نقد الروایة- فەرهەنگی چەمکەکانی ڕەخنەی ڕۆمان)دا پێی وایە کارەکتەر وەکوو هەموو ڕەگەزەکانی تری ڕۆمان ڕەگەزێکی دروســتکراو و داهێنراوە، کە (لە ڕێگەی کۆمەڵێک وشـــەوە وەســفی دەکرێت و وێنەی هەڵســوکەوتەکانی دەکێشــرێت. هەروەها بیر و گفتارەکانی بۆ خوێنەر دەگوێزرێنەوە.)(زيتوني،2002: 114)

بەکورتی کـارەکتەر بەرهەمی ئەندێشـــەی نووســـەرە، بوونەوەرێکی کـاغەزییە و خـاوەنی خەســڵەتی تایبەت بە خۆیەتی، لەنێو تێکســـتی ئەدەبی گێڕانەوەدا ڕۆڵی هەیە و ڕووداوەکانی تێکست هەڵدەسووڕێنێت.

تەوەرەی دووەم: ڕەهەندەکانی کارەکتەر لەنێو ڕۆماندا

ئاشـــکرایە بنیاتنانی کارەکتەر لەنێو ڕۆماندا یەکێکە لە ئەرکە قورســـەکانی ڕۆماننووس، کە ڕەهەندەکانی کارەکتەر (فیزیکی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلســـەفی) یەکێک لەو ئەرکانەیە. هەروەکوو چۆن لە ژیانی واقیعیدا ئەستەمە دوو مرۆڤ بدۆزرێتەوە خاوەنی یەک خەسڵەت بن و لە هەموو ڕوویەکەوە وەکوو یەک بن، بەڵکوو لە زۆر لایەنەوە لە یەکتر جیـاوازن، ئەوە هەمان تێگەیشـــتن بۆ ژانری ڕۆمانیش ڕاســـتە، بەوەی هیچ دوو کارەکتەرێک نابینرێن، کە لە هەموو تایبەتمەندییەکاندا هاوشێوە بن.

ئەرکی ڕۆماننووس ئەوەیە گونجان لەنێوان خەســـڵەت و ڕەهەندەکانی کارەکتەردا دروســـت بکات. واتە پێشـــاندانی کارەکتەر لە ڕووی فیزیکییەوە، ڕێگە بۆ خوێنەر خۆش بکات ئاســـانتر لە دیوە دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلســـەفییەکەی کـارەکتەر تێ بگـات. بە مـانـایەکی تر، ڕەهەندەکـانی کـارەکتەر بەناویەکدا چوون و هەریەکەیـان کـار لەوی تریـان دەکـات، چونکە ((پێوەنـدیی نێوان ئەم ڕەهەنـدانە وا دەکـات ڕۆمــانەکە بە تەواوی مــانـابەخش و بەجێ بێت.))(یاقووب،٢٠٢١: ١٤٢) بۆ نموونە شێوازی جلوبەرگی کارەکتەرێک، ئاستی دەروونی، کۆمەڵایەتی و تەنـانەت ئـابووریی ئەو کەســـەیش دەردەخـات. لە کۆمەڵگەی کوردیـدا ئەو جلوبەرگەی مامۆســـتایەکی ئایینی لەگەڵ مامۆســـتایەکی قوتابخانەدا دەیپۆشـــن، ئەگەرچی هەردووکیان نازناوی (مامۆستا)یان هەڵگرتووە، بەڵام جیاوازن و لە کۆمەڵگەدا بە ئاسـانی لە یەکتر جوودا دەکرێنەوە. لێرەدا لە ڕووی تیۆرییەوە کورتەیەک لەبـارەی چوار ڕەهەنـدە سەرەکییەکەی کارەکتەر (فیزیکی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلسەفی) باس دەکەین و لە بەشی دووەمدا لە ڕۆمـانی (ئەو هـاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)ی (کـاروان عومەر کـاکەســـوور)دا نموونەیان بۆ دەهێنینەوە.

یەکەم: ڕەهەندی فیزیکی (جەستەیی)

بایەخدان بە جەســـتە لای مرۆڤ مێژوویەکی دێرینی هەیە و بۆ داســـتان و ئەفســـانە کۆنەکانی سەردەمی پێش زانین دەگەڕێتەوە، لەو بارەیەوە دەکرێت داستانی (گلگامێش- Gilgamesh) وەکوو نموونەیەکی دیاری ئەو بایەخە سەیر بکرێت، کە (گلگامێش)ی خوداوەند بەو مەبەستەی جەســـتەی خۆی لە مردن بپارێزێت و بە نەمری بیهێڵێتەوە، بە دوای گیای نەمریدا دەگەڕێت.

بابەتی جەستە بۆ شارستانیەتی یۆنان دەپەڕێتەوە، ئەگەرچی سەرەتا بەلاوە دەنرێت، بەڵام لەگەڵ فەلسەفەی نوێدا بایەخەکەی زیاتر دەردەکەوێت.
لە فەلسەفەی کۆنی یۆنانیدا ناوی جەستە لەگەڵ ڕۆحدا هاتووە و بە کەم تەماشا کراوە، بەو مانایەی وەکوو پاشکۆی ڕۆح بینراوە. لەو بارەیەوە (سۆکرات ٤٧٠-٣٩٩ پ. ز)ی فەیلەسووف جەستەی وەکوو ئامرازێک بۆ پێشاندانی گەورەیی ڕۆح بینیوە و وا وێنای کردووە بەندینخانەی ڕۆحە، ئازادبوونی ڕۆحیش لەو زیندانە، تەنیا بە مردنی جەستە دەبێت. (ڕۆح جەوهەری ڕاستەقینەی مرۆڤە و جەستە تەنیا ئامرازێکی ئەو ڕۆحەیە، کە لە مردندا لێی ڕزگار دەبێت.)(قاسم،١٩٦٩: ٢٣) ڕەنگە ئەو گوتەیەی (سۆکرات)، کە لەسەر دەرگەی پەرستگەی (دێلفی) نووسراوە: (خۆت بە خۆت بناسێنە.) باشترین نموونەی بایەخدانی ئەم فەیلەسووفە بێت بە ڕۆح، مەبەست لێی ڕۆحی خۆت بناسە، نەوەک جەستەت.
ئەم تێگەیشتنەی (سۆکرات) لەبارەی جەستەوە بۆ (ئەفلاتون ٤٢٧-٣٤٧ پ. ز)ی خوێندکاری دەگوێزرێتەوە، بەڵام لە زەمینەیەکی فەلسەفیی جیاوازتردا. ئەو فەیلەسووفە جەستەی وەکوو ڕێگرێک لە بەردەم بەدەستهێنانی مەعریفەدا بینیوە، کە (تاکوو ڕۆح لەناو جەستەدا بەند بێت، ناتوانێت بە مەعریفەی ڕاستی بگەیت.)(کریمة،٢٠١٣-٢٠١٤: ١٦) کەواتە لای (ئەفلاتون) سەرچاوەی ژیانی مرۆڤ، ڕۆحە، چونکە لەو باوەڕەدایە ((سەرهەڵدانی مرۆڤ لەنێو ئەم جیهانەدا بە لەشەوە ڕووداوێکی کاتییە، بەڵام بوونی مرۆڤ، وەکو فۆرمێکی هەمەکی یان دەروون هەمیشەیی و نەمرە.)(کمال،٢٠١٠: ١٩٤) ئەم ڕوانینە مێتافیزیکییە لەناو ئایینەکانیشدا بە ڕوونی ڕەنگ دەداتەوە، کە جەستە وەکوو سەرچاوەی تاوان و گوناه سەیر دەکرێت و ئەگەر لە خزمەتی پاکبوونەوەی ڕۆحدا نەبێت، ئەوە هیچ بەهایەکی نییە.
دواتر (ئەریستۆ ٣٨٤-٣٢٢ پ. ز) هەردوو چەمکی جەستە و ڕۆح پێکەوە دەبەستێتەوە و ئەو پێوەندییە دەدۆزێتەوە، کە لەنێوانیاندایە و گەورەیی یەکێکیان بەسەر ئەوی تریاندا نادات، چونکە (هەردووکیان لە پێکهێنانی کەسێتیی مرۆڤدا دوو بنەڕەتی گرنگن. دەروون بۆ جەستە هاوشێوەی ئەو وێنەیەیە، کە سروشت بە شتە نازیندووەکانی دەبەخشێت... هەڵچوونەکانی وەکوو تووڕەیی، ترس، تکاکردن، شادی، ڕق و خۆشەویستی بە تەنیا تایبەت نین بە دەروونەوە، بەڵکوو لە پێوەندیی نێوان دەروون و جەستەوە دروست دەبن.)(کریمة،٢٠١٣-٢٠١٤: ١٨) لێرەدا (ئەریستۆ) خۆی لە (سۆکرات) و (ئەفلاتون) جیا دەکاتەوە، بەوەی پێی وایە ئەوەی ژیانی مرۆڤ هەڵدەسووڕێنێت، تەنیا ڕۆح نییە، بەڵکوو پێوەندیی ڕۆح و جەستە ئەو کارە دەکات. لێرەوە ئەوە ڕوون دەبێتەوە، کە ئەم فەیلەسووفە بە سەربەخۆیی لە بایەخی جەستەی وەکوو چەمکێکی کاریگەر نەکۆڵیوەتەوە، بەڵکوو وەکوو هاوڕێیەکی ڕۆح تەماشای کردووە.
فەلسەفەی نوێ ئەم تێگەیشتنە مێتافیزیکییانە لەبارەی جەستەوە بەلاوە دەنێت، لە سەردەمی مۆدێرنیتییەوە بایەخی زیاتری جەستە دەرکەوت و بووە بابەتی توێژینەوەی فەیلەسووفان، چونکە لە فەلسەفەی نوێدا وەکوو ڕەخنەگری مەغریبی (هیشام عەلەوی ١٩٦٤- لە ژیاندا ماوە) پێی وایە (جەستە عەقڵێکی گەورەیە و چەندین شێوەی جیاواز بۆ یەک مانا دادەهێنێت.)(العلوي،٢٠٠٤: ٦٠) فەیلەسووفی ئەڵمانی (فریدریک نیتشە ١٨٤٤-١٩٠٠) لەو بارەیەوە شۆڕشێکی فەلسەفی بەرپا دەکات و تێگەیشتنی نوێ بۆ جەستە دەهێنێتە ناوەوە، تەنانەت بوونی مرۆڤ لە ڕێگەی جەستەوە دەناسێنێت و بە تەواوی ڕۆح پەراوێز دەخات. لە کتێبی (وەهای گوت زەردەشت)، لە بەشی یەکەم و لە گوتاری (سەبارەت بە بەسووکدانەرانی لەش)دا پێی وایە ڕۆح تەنیا وشەیەکە و بە جەستەوە لکێنراوە: ((پیاوی وریای زانا دەڵێ: من بە تەواوی لەشم و جگە لەو هیچ و ڕەوان تەنیا وشەیەکە بۆ شتێک لە نێو لەش دا.))(نیچە،٢٠٠١: ٤٢) (نیتشە) دەگاتە ئەو باوەڕەی خۆی لەوانە جیا بکاتەوە، کە بەها بۆ جەستە دانانێن، چونکە لای ئەو بەرزەمرۆڤ (Superman) بە هۆی ئەو بایەخەوە دروست دەبێت، کە مرۆڤ بە جەستەی خۆیی دەدات. ((من بە ڕێی ئێوە دا ناڕۆم، ئێوە ئەی بەسووکدانەرانی لەش! ئێوە بۆ من ئەو پردانە نین کە بەرەو بەرزەمرۆڤم بەرن!))(هەر ئەو سەرچاوەیە: ٤٣) بەکورتی جەستە

لای (نیتشـــه) بە هەموو خەســـڵەت و دەرکەوتە بەهێزەکـانییەوە، خودی ژیـانە، هەربۆیە ڕووبەڕووی ئەو بۆچوونە مێتافیزیکییە وەستایەوە، کە جەستەی خستبووە پەراوێزەوە.
دواتر فەیلەسووفانی فەلسەفەی بوونگەرایی دێن و بە بایەخەوە لە جەستە دەڕوانن. فەیلەسووفی ئەڵمـانی (مـارتن هـایـدیگەر ۱۸۸۹-۱۹۷٦) لە کتێبی (بوون و کـات)دا، لە یەکێـک لە دەربڕینەکانیدا دەستەواژەی (بوون لەنێو جیهان)دا بە کار دەهێنێت، مەبەستی بوون و ئامادەیی جەســـتەیی منی مرۆڤە لەنێو جیهاندا. واتە من لە جیهاندا جێگەیەکم داگیر کردووە، هەروەها کەسانی تریش، لەو ڕێگەیەوە جەستەم لەگەڵ جەستەی ئەوانی تردا پێوەندی دەبەستێت. (("خۆ" بە بێ جیهـان نییە و نـابێـت، لەبەرئەمە (مـن)ێکی دابڕاو لە کەســـانـی دیـکەش نییە.))(هایدیگەر،۲۰۱۳: ۲۰۹) ئەم فەیلەســـووفە پێی وایە مرۆڤ بوونێکی زەمەنییە و بەرەو مەرگ ئاڕاستەیە، بۆیە نیگەرانی دایدەگرێت، چونکە کات جەستەی مرۆڤ بەرەو نەمان دەبات و مرۆڤ نیگەرانی جەستەی دەبێت.
ئەگەرچی لە سـەرەتای سـەدەی بیستەم و بە هۆی شـەپۆلەکانی بواری دەروونناسـی، بە تایبەتی بۆچوونەکانی (ســیگمۆند فرۆید ۱۸۵٦-۱۹۳۹) لەبارەی دەروونی مرۆڤەوە، نووســـەرانی ئەدەبی گێڕانەوە کەمتر بایەخیان بە دیوی دەرەوەی کارەکتەر دا و ڕوویان لە ناوەوەی کرد، ئەمە لە ڕۆمانی شـەپۆلی هۆشـدا زیاتر دەبینرێت، بەڵام ئەم شـەپۆلە هێشـتایش نەیتوانی بایەخی ڕەهەندە فیزیکییەکەی کارەکتەر بشـــارێتەوە. مەبەســـتی نووســـەر لە پێشـــاندانی ڕەهەندی جەســـتەیی کارەکتەر بۆ ئەوەیە زانیاریمان لەبارەیەوە پێ بدات، چونکە (ئەم ڕەهەندە سـیمای کارەکتەر دەنەخشـێنێت و لە ڕوخســاری دەرەوەدا پێشــانی دەدات، وەکوو درێژی و کورتی، بـاریکی و قەڵەوی، ئـایـا کـارەکتەرەکە پیـاوە، یـان ژن، بچووکە، یـان گەورە، جەســـتەیەکی تەندروسـت، یان نەخۆشـی هەیە، جوانە، یان ناشـیرین، ڕوخسـاری دەوڵەمەند، یان هەژارانە خۆی دەنوێنێت.)(أحمد،۲۰۱۲: ۱۳۵) هەروەها هەموو ئەوانەی تریش، کە خەسڵەتە فیزیکییەکەی کارەکتەر دەردەخەن.

دووەم: ڕەهەندی دەروونی
ئەگەر ئەرکی ڕەهەندی جەستەیی پێشاندانی دیوی دەرەوەی کارەکتەر بێت، ئەوە هیی ڕەهەندی دەروونی دەرخســـتنی دیوی ناوەوەیە. بە درێژاییی مێژوو پێوەندیی نێوان ئەدەب و دەروون، پێوەندییەکی بەردەوامە و کار لە یەک دەکەن، چونکە ((دەروونی مرۆڤ ئەدەب دەخولقێنێت و ئەدەبیش دەروونی مرۆڤ پەروەردە دەکات.))(ئیمامی،۲۰۱۸: ۲٤۲) لێرەدا نووسـەر دەخرێتە بەردەم ئەرکێکی قورس، کە دەبێت لە ڕێگەی پرۆسێسی گێڕانەوەوە هەموو هەست، سۆز و هەڵچوونەکانی ناوەوەی کارەکتەر بۆ خوێنەر بگوێزێتەوە.
هەر لە کۆنەوە ئەم ڕەهەندە جێگەی بـایەخی ئەدەب و هونەر بووە و زۆر جـاریش ئەم دیوە شـــاراوەیەی کەســـەکان بووەتە ســـەرچاوەیەک بۆ ئاڕاســـتەکردن و لە دایکبوونی ڕووداوی جۆراوجۆر، بۆ نموونە (ولیام شێکسپیر ۱۵٦٤-۱٦۱٦) لە شانۆنامەی (هاملێت: ۱٦۰۲)دا ئەو بارودۆخە سـایکۆلۆجییەی (هاملێت) پێشـان دەدات، کە بە هۆی گەڕانەوەی تارماییی باوکیەوە بۆ ناو کۆشـــک بۆی دروســـت دەبێت. کاتێک لە (پەردەی چوارەم) و لە (دیمەنی چوارەم)دا تارماییەکە دێتەوە و کوڕەکەی ئاگادار دەکاتەوە، کە (کلۆدیۆس)ی برای کوشـتوویەتی، تاکوو ببێتە پادشـــای دانیمارک، لەو ڕووەوە هانی (هاملێت) دەدات تۆڵەی ئەمی لێ بکاتەوە. لێرەوە ســـایکۆلۆجیای (هاملێت) بە ڕادەیەک تێک دەچێت، تەنانەت ناتوانێت لەو بارەیەوە بڕیار بدات و دەڵێت: ((نازانم بۆچی هێشـتا من دەڵێم ئەو شـتە دەبێت بکرێت؟ کاتێک من هۆ و ویسـت و هێز و ڕێگاکانی کردنیم لە بەردەستایە؟))(شێکسپیر،۲۰۰۸: ۱۹۰) ئەم نیگەرانی و دڵەڕاوکێیە دەگـاتە ئەو ئـاسـتەی (هـاملێـت) ((ئەو دونیـایە بە نەعلەت دەکـات، کە خۆی تێدا لەدایـک بووە.))(یاقووب،۲۰۱۵: ۳٤)

لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە قوتابخانەیەک بە ناوی (دەروونشیکاری) لەسەر دەستی دەروونناسی نەمساوی (سیگمۆند فرۆید ١٨٥٦-١٩٣٩) لە دایک دەبێت، کە تێیدا بایەخ بە دەروونی مرۆڤ و ئەو حەز و ویستە چەپێنراوانە دەدرێت، لە نەستدا جێگیرن. (فرۆید) ئەم قوتابخانەیە بە ئەدەب و هونەرەوە گرێ دەدات و لەو بارەیەوە کتێبێک بە ناوی (شیکردنەوەی دەروونی و هونەر)دا دەنووسێت. کتێبەکە لە دوو بەش پێک دێت و بەشی دووەمی تایبەت کردووە بە ڕۆمانی (برایانی کارامازۆڤ: ١٨٨٠)ی (فیۆدۆر دۆستۆیەڤسکی ١٨٢١-١٨٨١) بە ناوی (دۆستۆیەڤسکی و تاوانی کوشتنی باوک) لە ڕۆمانەکەدا (دیمیتری) دەیەوێت (فیۆدۆر)ی باوکی بکوژێت، چونکە هەست دەکات خۆشەویستەکەی لێ داگیر کردووە. (فرۆید) شیکردنەوە بۆ ئەم ململانێیەی نێوان کوڕ و باوک دەکات و لەو ڕووەوە دۆخی سایکۆلۆجیی کارەکتەری (دیمیتری)، هەروەها ئەو ئارەزووەی بۆ کوشتنی باوکی هەیەتی، دەخاتە ڕوو. لە شیکردنەوەی دەروونی (دیمیتری)ـەوە دەگاتە ئەو ئەنجامەی بڵێت ئەم کارە: (لە کۆتاییدا دووبارە دروستکردنەوەی کەسێتیی باوکە لەناو "من"ی (دیمیتری)دا و شوێنێکی نەگۆڕ داگیر دەکات.)(فروید،١٩٧٥: ١٠٤) کەواتە پرۆسێسی کوشتن لە ئەنجامی هەستی سەرسامبوونی کوڕ بەرانبەر بە باوک دروست دەبێت و ویستی بوونەوە بە باوک لە دەروونی (دیمیتری)دا سەر هەڵدەدات.

(فرۆید) وا لە کارەکتەری نێو ڕۆمانەکانی ئەو نووسەرە ڕووسییە دەڕوانێت، کە کەسانی دوودڵ، نیگەران، دابڕاون و خاوەنی دۆخێکی دەروونیی ناجێگیرن، هەر بۆیە بەرهەمەکانی ئەو ڕۆماننووسە دەکاتە سەرچاوەیەکی گرنگ بۆ توێژینەوەکانی، تاوەکوو دەگاتە ئەوەی بڵێت: (دۆستۆیەڤسکی) مامۆستایەکی گەورەیە لە دەروونزانیدا و من نەمتوانی بە تەواوی توێژینەوە لە دەروونی مرۆڤ بکەم، تا ئەو کاتەی لە بەرهەمەکانی ئەو نووسەرەم نەکۆڵییەوە.

ئەم بایەخەی سایکۆلۆجیا لەنێو بەرهەمە ئەدەبییەکاندا وای کردووە مێتۆدێکی گرنگ بە ناوی (شەپۆلی هۆش)ـەوە بێتە ناو ئەدەبی گێڕانەوە بە گشتی و ڕۆمان بە تایبەتیدا و لە بەرهەمەکانی (ولیام فۆکنەر، جەیمس جۆیس و ڤێرجینا وۆڵف)دا زیاتر برەوی پێ درا، کە گرنگیی بە گواستنەوەی ئەو وێنە و بیرە ناتەواوانەی ناو زەینی کارەکتەر دەدات، کاتێک بە شێوەی شەپۆل دێن و دادەبارن. هەر بۆیە ڕەخنەگری ئەمەریکی (ڕۆبێرت هەمفری ١٩٤٧- لە ژیاندا ماوە) لە کتێبی (شەپۆلی هۆش لە ڕۆمانی نوێ)دا پێناسەی چەمکەکە دەکات، بەوەی (جۆرێکی گێڕانەوەیە و جەخت لەسەر ئاستەکانی پێش قسەکردن دەکاتەوە، بە ئامانجی زانینی لایەنی سایکۆلۆجیی کەسێتییەکانی نێو تێکست.)(همفری،٢٠٠٠: 27) واتە شەپۆلی هۆش لە ڕێگەی تەکنیکەکانی (مەنەلۆگ، خۆدواندن، فلاشباک و پێشخەری)یەوە لوجیکی کات (ڕابردوو، ئێستا و داهاتوو) تێک دەشکێنێت و کاتی ناوەوەی کارەکتەر دادەمەزرێنێت، کە بە (کاتی دەروونی) ناسراوە.

لەنێو ئەدەبی گێڕانەوە بە گشتی و ڕۆمان بە تایبەتیدا بایەخی ئەم ڕەهەندە لەوەدایە، زۆر جار کاریگەرییە سایکۆلۆجییەکانی کارەکتەر وا دەکەن ڕەهەندەکانی تر (جەستەیی، کۆمەڵایەتی و فەلسەفی) دەربکەون. ئەوەی وا دەکات ڕووداو دروست ببێت، ئەو هێزانەی دەرەکییانەن، کە پاڵ بە دەروونی کارەکتەرەوە دەنێن، چونکە ڕۆماننووس لەو پێناوەدا ((پاڵنەرە دەرەکییەکان بۆ فشار خستنەسەر کارەکتەر بەکاردێنێ.))(شێخانی، ٢٠١٣: ٣٣) تاوەکوو فشارە دەروونییەکان ببنە سەرچاوەی جووڵە و بەو هۆیەوە ئاراستەی گێڕانەوەی ڕووداوەکان فرەوان بکەن. لەبەر ئەم بایەخەیە نووسەر لە پێکهێنانی کارەکتەردا قووڵ دەبێتەوە و وێنەی ناوەوە زەق دەکاتەوە. ئەم کارکردنە وردەی ڕۆماننووس وا دەکات خوێنەر بە ئاسانی پێوەندیی لەگەڵ کارەکتەردا دابمەزرێنێت، ئایا لەگەڵیدا هاوسۆز دەبێت، یان لە دژی دەوەستێتەوە، کە وەکوو گوترا ئەمە ئەرکێکی قورسە بۆ ڕۆماننووس و دەبێت ناوەوەی کارەکتەر و دۆخە دەروونییەکەی بخاتە ئاستی بینراوەوە. ئەم خەسڵەتە تایبەتە بە ڕەهەندی دەروونی و لەوانی تردا کەمتر دەبینرێت.

سێیەم: ڕەهەندی کۆمەڵایەتی
هەر تێکستێکی ئەدەبی سەرچاوەکەی لەناو ئەو واقیعەدایە، کە تێکستەکەی تێدا لە دایک بووە، هەر بۆیە ژینگە بە مانا کۆمەڵایەتییەکەی، ڕۆڵێکی بەرچاو لە بەرهەمهێنانی بەرهەمی ئەدەبیدا دەگێڕێت و ناتوانرێت پەراوێز بخرێت. (ئۆستن وارین 1899-1986) و (ڕێنیە وێلک 1903-1995) لە کتێبی (تیۆری ئەدەب: ١٩٤٢)دا لەبارەی کاریگەریی کۆمەڵگە لەسەر ئەدەب دەنووسن: (ئەدەب ژیان دەگێڕێتەوە، ژیانیش واقیعێکی کۆمەڵایەتییە. سەرەڕای ئەوە، بۆ تاکی نووسەر، جیهانی دەرەوە و هیی ناوەوە دەبنە بابەتی گێڕانەوەی ئەدەبی، چونکە ئەو ئەندامێکی کۆمەڵگەیە و پێگەیەکی کۆمەڵایەتیی تایبەت بە خۆی هەیە.)(ولیك و آوستن،١٩٩٢: ١٣١) ئەم پێوەندییە بەهێز و بەردەوامە وای کردووە لە سەدەی بیستەم و بە دیاریکراوی لە ساڵی (١٩٥٠)دا ئەم دوو چەمکە لێک بدرێن و وەکوو زانستێکی سەربەخۆ بە ناوی سۆسیۆلۆجیای ئەدەب Sociology of Literature))ەوە بناسێنرێت، کە مەبەست لەو زانستەیە لە پێوەندیی نێوان ئەدەب و کۆمەڵگە دەکۆڵێتەوە. یان ئەو زانستەیە وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی لە ئەدەب دەڕوانێت.(ئەسوەد،٢٠١٥: ٢٥٧)
ئەم بایەخە وای کردووە نووسەران لە بەرهەمەکانیاندا گرنگی بە ڕەهەندی کۆمەڵایەتی بدەن و سیمایەکی ئێستاتیکی پێ ببەخشن، کە بەگشتی ئەم ڕەهەندە لە ئەدەبی گێڕانەوەدا پشت بە وەسف دەبەستێت و لە ڕێگەی ئاماژەوە دەردەکەوێت. لەو ڕووەوە ڕەخنەگری ڕووسی (میکائیل باختین 1895-1975) بە وردی لە دیوە سۆسیۆلۆجییەکەی ژانری ڕۆمان دەکۆڵێتەوە، کە خەسڵەتەکانی لە ڕێگەی تەکنیکی فرەدەنگییەوە دەردەکەون. ئەوەی ئەم ڕەخنەگرە جەختی لێ دەکاتەوە، ئەوەیە، لە ڕۆماندا هەر کارەکتەرێک خاوەنی ئایدیۆلۆجیای تایبەت بە خۆیەتی و لەگەڵ ئەوانی تردا دەکەوێتە دایەلۆگەوە، ئامرازی گوزارشتکردن لە ئایدیۆلۆجیای کارەکتەر زمانە، کە وشە و دەربڕینەکانی کۆمەڵایەتین. مادام کۆمەڵایەتین، ئەوە ئەو دەربڕینانە پێگەی کۆمەڵایەتیی ئەو لەناو تێکستەکەدا دیاری دەکەن، چونکە (مرۆڤی قسەکەر لە ڕۆماندا هەمیشە خاوەنی ئایدیۆلۆجیای خۆیەتی و وشەکانیشی گوتراوێکی ئایدیۆلۆجییانەیە. زمانی لە ڕۆماندا گۆشەنیگای تایبەتی ئەوە بۆ ئەو جیهانەی، کە پێگە کۆمەڵایەتییەکەی دیاری دەکات.)(بختین،١٩٨٨: ١١٠) مەبەستی (باختین) لە ئایدیۆلۆجیا، دیوە کۆمەڵایەتییەکەی کارەکتەرە و لە ڕەهەندە سیاسییەکەی دادەبڕێت. کەواتە کارەکتەرەکان لە ڕێگەی دایەلۆگەوە هۆشیارییان بەر یەک دەکەوێت و زمانی کۆمەڵایەتی دەبێتە سەرچاوەی دەربڕینەکانیان. بەکورتی لای (باختین) هەر دەربڕینێکی کارەکتەر دەبێتە هۆی دەرخستنی پێگە کۆمەڵایەتییەکەی.
ئەم ڕەهەندە پانتاییەکی فرەوان لە تێکستی ئەدەبی گێڕانەوە بە گشتی و ڕۆمان بە تایبەتیدا داگیر دەکات و خوێنەر لە ڕێگەی کۆمەڵێک پرسیاری جۆراوجۆراوە، ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکەی کارەکتەری بۆ ئاشکرا دەبێت، لەوانە، ئایا ئەو کەسە لە ڕەگەزی نێرە، یاخود مێ. هاوسەرگیری کردووە، یان نا. هەروەها خاوەنی چ پیشەیەکی کۆمەڵایەتییە و سەر بە کام چینی کۆمەڵگەیە؟ ئایا دەوڵەمەند، مامناوەند، یان هەژارە؟ کارەکتەر لە ژینگەی شار، یان گونددا نیشتەجێیە؟ لە ڕووی پلەوپایەوە، خاوەندەستەڵات، یان کەسێکی ئاساییە؟ لەگەڵ ئەوەیشدا ئەم ڕەهەندە لایەنی ئایینی، نەتەوەیی، بارودۆخی کۆمەڵایەتیی کەسەکە و پێوەندیی لەگەڵ ئەوانی تردا لە چ ئاستێکدایە، دەگرێتەوە. ڕۆماننووس ئەم پرسیارانە دادەڕێژێتەوە و ڕەهەندێکی هونەرییان پێ دەبەخشێت.

چوارەم: ڕەهەندی فەلسەفی
ئەگەر یەکێک لە ڕەگەزە سەرەکییەکانی بەرهەمی ئەدەبی، بیر بێت، ئەوە لەگەڵ فەلسەفەدا یەک دەگرێتەوە، بەوەی، ئەم زانستە لە ڕێگەی پرۆسێسێکی عەقڵییەوە پرسیار و گومانەکانی خۆی لەبارەی بوون بە گشتی دادەمەزرێنێت، هەر بۆیە بە درێژایی مێژوو ئەدەب و فەلسەفە

لە پێوەندییەکی بەردەوامدان و بۆ دەربڕینی خۆیان سوود لە کەرەستەکانی یەکتر وەردەگرن. (ئەفلاتون) کتێبی (کۆمار)ی لەسەر شێوازی دایەلۆگ دارشتووەتەوە، کە یەکێکە لە تەکنیکەکانی ئەدەب بە گشتی و ئەدەبی گێڕانەوە بە تایبەتی. هەروەها فەیلەسووفی ئەڵمانی (فریدریک نیتشە) کتێبی (وەهای گوت زەردەشت)ی بە زمانێکی ئەدەبی و لە شێوەی گێڕانەوەدا نووسیوە. (مارتن هایدیگەر) بە هۆی شیکردنەوەی شیعرەکانی (فریدریک هۆڵدەرلین 1770-1843)ەوە گەیشت بەوەی بڵێت ئەدەبیش وەکوو فەلسەفە خاوەنی بیرکردنەوەیەکی داهێنەرانەیە.

ئەدەبیش بۆ دامەزراندنی خۆی، سوود لە پرسیارە فەلسەفییەکان وەردەگرێت و لە شێوەی هونەریدا دایاندەڕێژێتەوە، لەو بارەیەوە فەیلەسووفانی وەکوو (ژان پۆوڵ سارتەر، میلان کۆندێرا، ئەلبێرت کامۆ و زۆری تر) بیرۆکە فەلسەفییەکانیان لە ڕێگەی ژانرە ئەدەبییەکانی وەکوو (چیرۆک، ڕۆمان و شانۆ)وە دەربڕیون.

لەنێو ڕۆماندا هەر کارەکتەرێک خاوەنی بیرکردنەوەی تایبەت بە خۆیەتی و لە ڕێگەی زمانەوە بیرۆکەکانی دەردەبڕێت. زمان واتە توانای بیرکردنەوە و دەربڕین، کە ڕۆماننووس لەنێو هەموو ڕەگەزەکانی ڕۆماندا، تەنیا بە کارەکتەری دەبەخشێت. دەبێت ئەوە بگوترێت، کە مەرج نییە هەموو کارەکتەرەکانی ڕۆمان هەڵگری بیری فەلسەفی بن، بەڵکوو ئەوەی لەو بارەیەوە بڕیار دەدات، ئاستی ڕۆشنبیری و کراوەیی کارەکتەرە. کەواتە ئەم ڕەهەندە بە هۆشیارییەوە گرێ دەدرێت، بەو مانایەی کارەکتەر چۆن لە ڕووداوەکانی دەوروبەری دەڕوانێت، چونکە گۆشەنیگای کارەکتەر لەبارەی ڕووداو و دیاردەکانەوە، ئاستی ڕۆشنبیریی ئەو پێشان دەدەن، کە ئایا خاوەنی خەسڵەتی فەلسەفییە، یان نا.

ڕەهەندی فەلسەفی بە زۆری لە ڕۆمانی فرەدەنگدا دەبینرێت، چونکە ئەم ڕەهەندە زیاتر لە دایەلۆگدا خۆی دەنوێنێت و دایەلۆگیش یەکێکە لە خەسڵەتەکانی تێکستی فرەدەنگ، بەو مانایەی دەبێت بە شانۆیەک بۆ بەریەککەوتنی هێزە جیاوازەکان، کە هەر دەنگێک خاوەنی هۆشیاریی تایبەت بە خۆیەتی و لەوی تر ناچێت. لە دایەلۆگدا ئاراستە جۆراوجۆرەکانی بیری کارەکتەر بۆ خوێنەر ئاشکرا دەبن، کە هەریەکەیان بیرۆکەکانی خۆی بە ئازادی لە ڕێگەی زمانەوە دەردەبڕێت.

بەشی دووەم: ڕەهەندەکانی کارەکتەر لە ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)[1]

یەکەم: ڕەهەندی فیزیکی

(کاروان عومەر کاکەسوور) لەم ڕۆمانە و بەرهەمەکانی تریشیدا ڕوانینێکی جیاوازی بۆ جەستە هەیە و بە تەنیا بایەخ بە ڕەهەندە فیزیکییەکەی کارەکتەر نادات. لەو بارەیەوە دەنووسێت: ((لای من جەستە لەوە دەردەچێت تەنیا ڕەهەندی بایۆلۆجی لە خۆی بگرێت، بەڵکوو دەگاتە ئاستی ئاماژە و هۆشیاری. لە جیهانی ئاماژەکاندا ناکرێت سنوورێکی بۆ دابنرێت و لەناو چەمکێکی دیاریکراودا بمێنێتەوە، بەڵکوو دەبێتە سەرچاوەی ماناکان. جەستە لە بەرهەمەکانمدا ڕووبەڕووی ئەو ئایدیۆلۆجییانە دەبێتەوە، کە پەلاماری دەدەن و دەیانەوێت ئاراستەکانی سەرکوت بکەن.))(سدیق و کاکەسوور، ٢٠٢١: ١٣٤) ئەم تێگەیشتنەی بە زەقی لە ڕۆمانی (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ)دا دەردەکەوێت. (کوڕەقژدرێژ) کارەکتەری سەرەکیی ڕۆمانەکەیە و لە ساتی لەدایکبوونیەوە خاوەنی قژێکی درێژە، ئەمە وای کردووە لەنێو کۆمەڵگەدا نامۆ دەربکەوێت. قژە درێژە نائاساییەکەی دەبێتە هۆی ئەوەی ئەوانی تر پەلاماری بدەن و بیانەوێت سەرکوتی بکەن، بەڵام ئەک هەر ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، بەڵکوو بە هۆشیارییەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو دۆخەیدا دەکات، چونکە ئەو جەستەیە بە چارەنووسی خۆی دەزانێت و بە شێوازی خۆی ڕووبەڕووی دەبێتەوە. نووسەر لەم ڕۆمانەدا هێندە بایەخی بە ئاماژەکانی جەستە داوە، تەنانەت ناوی هەندێ لە کارەکتەرەکان بە هۆی خەسڵەتە فیزیکییەکانیانەوە هاتوون، وەکوو (کوڕەقژدرێژ، کوڕەکەچەڵ، ژنە قەڵەوەکە و چەندین ناوی تر) وەک گوترا لای (کاکەسوور) جەستە تەنیا ڕەهەندێکی بایەلۆجی نییە، چونکە لە

بەرهەمەکانی ئەم نووسەرەدا جەستە ((لە ئاماژە پێک هاتووە، نەوەک لە شت.))(فەتاح،٢٠٢١: ١٧٧)

لە ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)دا باسکردنی ڕەهەندی فیزیکیی کارەکتەرەکان بە تەنیا لە پێناوی وەسفکردنی دیوی دەرەوەیاندا نییە، بەڵکوو پێوەندیی لەگەڵ ڕەهەندەکانی تردا دادەمەزرێنێت و دەبێتە سەرچاوەیەکیش بۆ پێشاندانی خەسڵەتە جۆراوجۆرەکانی کارەکتەر. لە سەرەتای بەشی یەکەمی ڕۆمانەکەدا خوێنەر بەر چیرۆکی کوڕێک دەکەوێت، کە هاوڕێی (جیهانگر)ی گێڕەرەوە و کارەکتەری سەرەکییە و باوکی لە ساڵی شەستوسێ بە دەستی حەرەسقەومی دەکوژرێت، دایکی نەخۆشیی سیلی هەیە و براکەی بە مەبەستی چارەسەر بۆ بەغدادی دەبات. کوڕەکە ماوەیەک لای ماڵی مامی (جیهانگر) دەمێنێتەوە. گێڕەرەوە بەبێ ئەوەی درێژدادڕی بکات، لە ڕێگەی وەسفی دەرگەی حەوشەیانەوە، ڕوخساری دایکی ئەو کوڕە دەردەخات، کە بە هۆی ئەو نەخۆشییەوە ڕەنگی وەکوو کەڕووی نانی لێ هاتووە: ((دەرگەی حەوشەی تۆتیایە. نازانم پێشتر چ ڕەنگێکی هەبووە، بەڵام لەبەر کۆنی ئێستا خۆی وەک کەڕووی نان دەنوێنێت. ئەمە هەمان ڕەنگی دەموچاوی خۆیشیەتی.))(کاکەسوور،٢٠٢١: ١٧-١٨)[٢]

لە بەشی پێنجەمدا (جیهانگر) وەسفی ژنێک دەکات، کە لە نۆرەی بۆتڵی گازدا بینیویەتی. لە ڕێگەی پێشاندانی وێنەی فیزیکیی ئەو ژنەوە، ڕەهەندە دەروونی و کۆمەڵایەتییەکەیشی دەردەخرێن: ((ژنان سەرەیان جیاوازە و هەیە دوو سێ منداڵیشی لەگەڵ خۆیدا هێناون. ئەوەتا یەکێکیان وا بە لای ئێمەدا تێدەپەڕێت. پاڵتۆیەکی شڕی پیاوانەی پۆشیوە. قژی ئاڵۆزکاوی بە پشتیدا هاتووەتە خوارێ. تاکێک پێڵاوی لاستیکی لە پێدایە، کە هیچ دوور نییە تاکەکەی تری لەو گەڕەلاوژەیەدا لێ ون بووبێت. بە قاچ بۆتڵێکی بەتاڵ تلۆر دەکاتەوە و منداڵێکی ساوایشی لە باوەشە.))(ل: ١٤٤) لێرەدا ڕەهەندی فیزیکی لەگەڵ هەردوو ڕەهەندی دەروونی و کۆمەڵایەتیدا پێوەندییەکی بەهێز دادەمەزرێنێت. دەستەواژەکانی (قژی ئاڵۆزکاو و تاکێک نەعلی لاستیک) ئاماژەن بۆ خراپیی دۆخی دەروونیی ئەو ژنە. هەروەها (پاڵتۆی شڕی پیاوان) ئاستە کۆمەڵایەتییەکەی پێشان دەدات، کە کەسێکی هەژارە و سەر بە چینی خوارەوەی کۆمەڵگەیە.

هەر لەو بەشەدا چیرۆکی (ژنە بێبرژانگەکە) باس دەکرێت، کە لە هەموو ڕوویەکەوە کارەکتەرێکی یاخییە، بۆ نموونە قژی وەکوو پیاو کورت دەکاتەوە. دانیشتووانی گەڕەک هاوەڵناوی (هار) دەدەنە پاڵی، چونکە جیاوازە و لەوان ناچێت. لە ڕێستۆرانتێکدا لەگەڵ باوکیدا کار دەکات و چەندین جار لەگەڵ ئەو سەربازانەدا جەنگاوە، کە پارەیان نەداوە و کەلوپەری ڕێستۆرانتەکەیان شکاندوون. دەوروبەرەکەی دەیانەوێت قێزەونی بکەن، بۆیە نەبوونی برژانگ وەکوو خەسڵەتێکی فیزیکی دەکەنە بیانوو، بۆ ئەوەی تانەی لێ بدەن و کەسایەتیی ناشیرین بکەن، بەڵام گێڕەرەوە دەڵێت: ((برژانگەکانی وەک هیی هەر مرۆڤێکی تری ئاسایی وان. ئایا ژنێکی ناشیرینە؟ باڵایەکی بەرزی هەیە. قژی وەک هیی پیاو کورت دەکاتەوە. گەنمڕەنگە. کوڕەکەی دەڵێت (حەسەن زیرەک) کاتێ هاتووەتە ئەم شارە و سەردانی ماڵی باپیری کردووە، سەری لە جوانیی دایکی سووڕ ماوە و گۆرانیی پێدا هەڵگوتووە، کە ئەودەم کچێکی سەربەخۆ دەبێت و هێشتا هاوسەری هەڵنەبژاردووە. باوکی بەر لەوەی ڕێستۆرانت دابنێت، کوورەی هەبووە و ئەم هەر لە منداڵییەوە کاری لەگەڵدا کردووە، بۆیە خاوەنی لەشولارێکی پتەوە.))(ل: ١٤٥) واتە وەسفکردنی جەستەی (ژنە بێبرژانگەکە) لەو پێناوەدایە، کە ئەوە بسەلمێنرێت جەستە لای ئەم کارەکتەرە لە یەک کاتدا هەم سەرچاوەی هێزە، هەم ڕێگەیەکیشە بۆ پێشاندانی جیاوازی.

(گەربووشە) هاوڕێی (جیهانگر)ە و کارەکتەرێکی سەرەکییە، کاتێ لەگەڵ هاوڕێکانیدا لە سەرەی بۆتڵی گازدا دەوەستن، بە هۆی پێکەنین و دەنگی بەرزیانەوە ئەوانەی دواوەی خۆیان

بێزار دەکەن، بۆیە کەسێک لەوانەی دواوە جنێو بە (گەربووشە) دەدات و ڕەهەندە فیزیکییەکەی ئاشکرا دەکات: ((یەکێکیان لە (گەربووشە) دەڕوانێت و بەوەی تەنیشتی دەڵێت:
_ ئاخۆ چەند ئینگلیز سواری دایکی بووبێتن، هەتا توانیویانە ئەو چاوشینە قژزەردەی پێ فڕێ بدەن!))(ل: ١٤٦) بەڵام کاتێک لە خۆپێشاندانی خوێندکارانی ساڵی (١٩٨٢)دا دەگیرێت و دوو شەو لە زیندان دەمێنێتەوە، سیمای بە تەواوی دەگۆڕێت. خوێنەر لە ڕێگەی گێڕەرەوەوە ئەم گۆڕانکارییە جەستەییە لە (گەربووشە)دا دەبینێت: ((ئەو دوو شەوەی زیندان زۆر شتیان لەو کوڕەدا گۆڕی. من خۆم دوای حەفتەیەک پێی گەیشتم و ورد سەرنجم لێی دا، هیچی لەوەی جاران نەدەچوو، تەنانەت نەمدەتوانی ئەو بزەیەی لەسەر لێوی ببینم، کە دەتگوت پێوەی لە دایک بووە.))(ل: ١٩٩)
لە سەرەتای بەشی حەوتەمدا، کاتێک (جیهانگر) و (شەکشەک) لە تورکیان، ماڵی (تیئێنتی) دەبیننەوە. نووسەر لە ڕێگەی خەیاڵی (جیهانگر)ەوە بۆ مارچی ساڵی حەفتا و بە تایبەتی بۆ ڕۆژی دەرچوونی بەیاننامەی یانزدەی ئادار دەگەڕێتەوە. جلی کوردیی دایکی (تیئێنتی) وەکوو ڕەهەندێکی فیزیکی دەبێتە سیمبۆلێک بۆ دەربڕینی خۆشی و خەڵکی لەو ڕۆژەدا بە هۆی دەرچوونی بەیاننامەکەوە ئاهەنگ دەگێڕن: ((ئەمڕۆ (دایکی تیئێنتی) جلوبەرگی کوردیی پۆشیوە. کراسێکی سوور، کە گوڵی سەوزی تێدان لەگەڵ ئێلەگێکی هەناری. بەوەدا کراسەکە تەنکە، قۆڵەکانی لەژێرەوە بە ڕوونی دیارن. قژی درێژی بەسەر پشتیدا هێناوەتە خوارێ. هەتاو بریقوباقی پێ خستووە. جووتێ پێڵاوی پاژنەبەرزی لە پێ کردوون. کاتێ بەسەر شۆستەی ئەو شەقامەدا هەنگاو دەنێت، گوارەکانی دەلەرنەوە، کە لە شێوەی گەڵای درەخت دروست کراون و تا نزیک چەناگەی خڕی هاتوون، بە ڕادەیەک دەموچاوی بچووکتر لەوەی هەیە، پیشان دەدەن. یەکەمجارمە گوارەی وا لە گوێچکەی کەسێکدا ببینم، بۆیە هێندە قووڵ سەرنجی لێ دەدەم.))(ل: ٢٥٥) لێرەدا پێشاندانی جلوبەرگ وەکوو ڕەهەندێکی فیزیکی لە پێناوی گێڕانەوەی ئەو ڕۆژە مێژووییەدایە، کە خەڵکی تێیدا شادی دەردەبڕن.
لە بەشی هەشتەمدا، کاتێک (جیهانگر)، (شەکشەک)، (پاژان) و (پ...ن) لەناو یەک ئۆتۆمۆبیلدان و هەریەکەیان بە مەبەستێکی تایبەت بۆ بەغداد دەچن. لە بازگە بەر ئەم دیمەنە دەکەون: ((ئێستا چاومان لێیە دوو پیاوی چوارشانە، کە جلی زەیتوونییان پۆشیوە و دەمانچەیان بە قەدەوەیە، کوڕێکی لاو لە تاکسییەک دادەگرن و بە شەق بۆ بنکەکەیانی دەبەن. ژنێک، ڕەنگە دایکی بێت، دوایان کەوتووە و بە عەرەبییەکی شڕ دەیەوێت تێیان بگەیەنێت بێتاوانە، بەشکوو وازی لێ بهێنن. ئێمە هەرچوارمان بێدەنگ دەبین.))(ل: ٤٠٨) لە ڕێگەی پێشاندانی وێنەی جەستەی ئەو دوو سەربازەوە، خوێنەر هەست بەو ترس و نیگەرانییە دەکات، کە سەرجەم شۆفێر و سەرنشینەکانی نێو بازگەکەی داگرتووە. لە لایەکی ترەوە ئەو مێژووە دەگێڕدرێتەوە، کە کورد لە ڕابردوودا چەند ئازاری بە دەستی ڕێژیمی بەعسەوە چەشتووە.
لە کۆتاییی بەشی هەشتەمدا، (جیهانگر) و (پاژان) دایەلۆگ لەبارەی جەستەوە دادەمەزرێنن و ڕەهەندێکی فەلسەفی پێ دەبەخشن. کاتێک (جیهانگر) دەڵێت لە ناسینەوەدا خراپم و لە منداڵی هاوڕێکانم لە بەرچاومدا جلوبەرگیان دادەکەند، خۆیان هەڵدەدایە ناو حەوز و مەلەیان دەکرد، لێم دەڕوانین و نەمدەناسینەوە. نووسەر لەسەر زاری (پاژان)ەوە ئاماژە فەلسەفییەکانی جەستە دەردەخات: ((_ جەستە لە گۆڕانی بەردەوامدایە و جەستەکانیش بە شێوازی جیاواز دەگۆڕێن. هەندێک کێشەیان لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی دەرەوەدا هەیە، بەڵام من لەگەڵ ئەوانەی ناوەوەدا. لە ناسینەوەی دەنگدا خراپم، کە ئەمەیش هەر پێوەندیی بە گۆڕانکاریی جەستەوە هەیە.))(ل: ٤٨٣) لەم دایەلۆگەوە، کە لەبارەی جەستەوەیە، ڕەهەندی فەلسەفیی کارەکتەری (پاژان) دەردەخرێت و خوێنەر بە بیرکردنەوە فەلسەفییەکانی ئاشنا دەبێت، کە جەستە بە ناوەوە گرێ دەدات و لە ئاستی زانراو و دیارەوە دەباتە ئاستی نەزانراو و نادیار.

دووەم: ڕەهەندی دەروونی
ئەگەر بە وردی بەرهەمەکانی (کاروان عومەر کاکەسوور) بخوێنرێنەوە، خێرا ئەوە بە دەست دێت، کە سایکۆلۆجیا ڕۆحی چیرۆک و ڕۆمانەکانی ئەم نووسەرە پێک دەهێنێت. ئەمە وای کردووە تێکستەکانی بە مێتۆدی شەپۆلی هۆش بنووسرێن، کە تێیاندا کات بازنە کرۆنۆلۆجییەکەی لە دەست دەدات و کاتی ناوەوە دادەمەزرێت. ململانێی نێوان کارەکتەرەکانی ئەم ڕۆماننووسە پێش ئەوەی هەرچییەک بێت، ململانێی دەروونیانە لەگەڵ یەکتریدا. (عەلی عوسمان یاقووب)ی ڕەخنەگر پێی وایە (کاروان) لە ڕۆمانەکانیدا ((زیاتر بایەخ بە ڕەفتار و بەو هەستە دەدات، کە دەریدەبڕن و هەروەها بە شێوازی ئاخاوتن و ئەو ڕستە و دەستەواژانەی، بەکاریان دێنن لەپاڵ کارکردنێکی چڕ لەسەر نەستی کارەکتەرەکەدا.))(یاقووب،٢٠٢٠: ٤٦٩)
کەواتە ئەم نووسەرە وێنەکانی ناوەوەی کارەکتەر زەق دەکاتەوە و کەمتر بە لای ڕەهەندە فیزیکی و کۆمەڵایەتییەکانیدا دەچێت، خۆ ئەگەر باسیان لێوە بکرێت، ئەوە لەپێناوی دەرخستنی ئەو پێوەندییەدایە، کە لەگەڵ ڕەهەندی دەروونیدا دایانمەزراندووە. نووسەر لەم ڕۆمانەدا لە ڕێگەی پێشاندانی ڕەهەندی دەروونیی کارەکتەرەکانەوە وێنەی دوو دەیەی سەدەی ڕابردووی کێشاوە، کە تاکی کورد هەمیشە لەناو ترس و دڵەڕاوکێدا ژیاوە و بەردەوام لەژێر فشارێکی گەورەی دەروونیدا ناڵاندوویەتی.
(جیهانگر)، گێڕەرەوە و کارەکتەری سەرەکیی ڕۆمانەکە، لە هەر پێشهاتێکی نوێدا، گۆڕان بەسەر دۆخی سایکۆلۆجیدا دێت و وێنەکانی ناوەوەی خۆیی بۆ خوێنەر دەگوێزێتەوە. لە بەشی (چوارەم)دا کاتێک لەگەڵ (سەرجۆنی ئەکەدی) و (برای مارلین مۆنرۆ)دا بڕیار دەدەن واز لە قوتابخانە بهێنن و ڕوو لە شاخ بکەن، تاکوو ببنە پێشمەرگە. ئەم بڕیارە کار لە دەروونی (جیهانگر) دەکات، چونکە لە لایەک تەمەنی تەنیا پانزدە ساڵە و لە لایەکی ترەوە، تا ئێستا بۆ یەک ڕۆژیش ماڵەوەی جێ نەهێشتووە. کاتێک بۆ ماڵەوە دەگەڕێتەوە، دەچێتە نێو جێگە و لەرز دەیگرێت، دەترسێت ئاشکرا ببن و دەستەڵات هەموو ئەندامانی خێزانەکە دەستبەسەر بکەن، تەنانەت هەموو لە دەرگەدانێک، وای دەهێنێتە بەر چاو ئەمنەکانن و بۆ گرتنی ئەم هاتوون. سەرچاوەی ئەم ترسە وەکوو دۆخێکی دەروونی، بۆ بڕیاری وازهێنان لە قوتابخانە و چوونەڕیزی پێشمەرگە دەگەڕێتەوە. (جیهانگر) بەم جۆرە وێنەی ئەو حاڵەتە سایکۆلۆجییەی خۆی دەکێشێت: ((جارێکی دی زەنگی دەرگەمان لێ دەدرێت. هاوکات لە سەربانیش تەپەتەپێک دەبیستم. دڵم خێراتر لێ دەدات. نازانم بۆچی ئەمجارەیان تەواو گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی ئەمنەکانن و وا دەگەنە سەرم. سێ چوارێکیان بە پایەکانی قاڵدرمەدا دێنە خوارێ و دوو سێیەکیش لە دەرگەوە شاڵاو دەهێنن. هەموومان دەپێچنەوە و دەمانخەنە ناو ئۆتۆمۆبیلە ترسناکەکەوە.
دیسان براکەم دەچێت، بیکاتەوە. ئاگام لە دنیا بڕاوە. بە حاڵ گوێم لێیە لە دەرگەی حەوشەوە هاوار دەکات:
_ مام دووشەممەیە.
پیاوێکی سواڵکەرە. باوکم پێی گوتووە هەموو دووشەممەیەک بێت، تا سێسەد فلسی بداتێ.))(ل: ١٠٦) لێرەدا هێنانی ناوی (مام دووشەممە) وەکوو حاڵەتێکی کۆمێدی کار لە دەروونی (جیهانگر) دەکات و لەو بارە ئاڵۆزە سایکۆلۆجییە دەریدەهێنێت. واتە کۆمێدیا لە توانایدا هەیە گۆڕان لە دۆخی سایکۆلۆجیی کارەکتەردا دروست بکات و دەروونی لە بارێکەوە بۆ بارێکی دی بگوێزێتەوە.
لە سەرەتای بەشی هەشتەمدا، کاتێک هەڵۆیەک لە باخچەی ماڵی (جیهانگر)دا دەکەوێتە خوارەوە و دەندووکی لە خۆڵ دەچەقێت. (جیهانگر)ی گێڕەرەوە ئەو ترسەی ناوەوەی خۆی دەخاتە ڕوو، کاتێک ویستوویەتی لێی نزیک ببێتەوە: ((چەند جارێک هەوڵ دەدەم دەستی لێ بدەم، کەچی هەموو گیانم دەلەرزێت و ناتوانم نزیکی ببمەوە. ئەگەر دەستیشی لێ نەدەم، چۆن دەتوانم فریای بکەوم؟ کاتێ ئەمە دەڵێم، زیاتر شەرمی لێ دەکەم. بۆ ژوورەوە دەگەڕێمەوە. دڵم

خێرا لێ دەدات و هەناسەم تەنگ بووە.))(ل: ٣٩٠) ئەم ترسە لە دەروونی (جیهانگر)دا پێوەندیی بەو چیرۆکە ئەفسانەییی و ڕیالیستییانەوە هەیە، کە بە منداڵی لەبارەی ئەم باڵندەیەوە بیستوونی، چۆن ئاژەڵی وەکوو گورگ، بەران، ئاسک و تەنانەت مرۆڤیشی بۆ ئاسمان بەرز کردووەتەوە.
لە بەشی هەشتەم و لاپەڕەی کۆتاییی ڕۆمانەکەدا، کاتێک (جیهانگر) لە وڵاتی (دانیمارک)ـە و (شەکشەک)ی هاوڕێی منداڵی دەیەوێت سەردانی بکات، دەکەوێتە دۆخێکی دەروونیی خراپەوە و لەو بارەیەوە ناتوانێت بڕیار بدات، بۆیە لەبارەی ئەو سەردانەوە نامە بۆ (کارا فاتیح)ی هاوڕێی دەنێرێت، کە لەنێو ڕۆمانەکەدا بوونی نییە، بەڵکوو کارەکتەرێکی گریمانەیییە و (جیهانگر) لە کۆتاییی هەر بەشێکدا پێی دەڵێت گوێ لەم چیرۆکەیش بگرە، بۆ ئەوەی لە کۆتاییدا پێی بڵێت جارێکی تر ئەو هاوڕێیەی منداڵی ببینێتەوە، یان نا؟ هەموو ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە لەم تەلەفۆنەی (شەکشەک)ـەوە دەست پێ دەکەن، کە وا لە (جیهانگر) دەکات سەرتاپێی ژیانی خۆی و (شەکشەک) بۆ (کارا فاتیح) بگێڕێتەوە: ((گەیشتوومەتەوە نزیک ماڵەکەم، بەڵام ئارەزووی کردنەوەی دەرگەم لە دەست داوە. بۆ وێستگەی شەمەندەفەر دەگەڕێمەوە. نامەوێت بۆ هیچ لایەک بچم و دێمەوە. نەخێر، تاقەتی ماڵەوەم نییە. بۆ وێستگەی شەمەندەفەر دەگەڕێمەوە.
ماوەیەکی زۆرە لەو هاتوچۆیەدام. ماڵەوە، یان وێستگەی شەمەندەفەر؟ دەمەوێت لێی بێزار ببم، بەڵام ئەستەمە. بۆچی لە خۆمی دەشارمەوە، چێژ لەو بێزارییە دەبینم؟
زەنگی مۆبایلم بە ئاگام دەهێنێتەوە. (شەکشەک)ـە. وەڵامی نادەمەوە، بگرە دەیکوژێنمەوە، بۆ ئەوەی لەوە زیاتر کاتم نەگرێت. کارا گیان، تکایە دەتوانیت پێم بڵێیت، جارێکی تر ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە، یان نا؟ هاوڕێت/ جیهانگر))(ل: ٤٩٨) ئەوەی لێرەدا جێگەی سەرنجە، ئەوەیە، ئەو پێوەندییە تەلەفۆنییەی (شەکشەک) لە کاتێکدایە، کە (جیهانگر) لەناو دۆخێکی دەروونیی خراپدایە و بەردەوام لەنێوان ڕێگەی ماڵ و شەمەندەفەردا هاتوچۆیەتی. داوا لەو هاوڕێیە گریمانەیییەی دەکات، تا لە بینینەوەی ئەو هاوڕێیەی منداڵیدا یارمەتی بدات. بە مانایەکی تر، گێڕانەوەی سەرتاپێی ژیانی خۆی بۆ (کارا فاتیح) تەنیا بۆ ئەو مەبەستەیە، کە لەبارەی بڕیاری بینینەوەی ئەو هاوڕێیەی منداڵی یارمەتی بدات.

سێیەم: ڕەهەندی کۆمەڵایەتی
ئەوەی تێبینی دەکرێت، ئەوەیە، لە بەرهەمەکانی (کاروان عومەر کاکەسوور)دا ڕەهەندی کۆمەڵایەتی بە ئاشکرا و ڕاستەوخۆ دەرناکەوێت، بەڵکوو ناڕاستەوخۆ و لە ڕێگەی ئاماژەوە دەبینرێت، هەر بۆیە لە دەروازەی ئەم ڕۆمانەدا (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟) بۆچوونی خۆی لەبارەی پێکهاتەی خێزان وەکوو دامودەستگەیەکی کۆمەڵایەتی دەردەبڕێت: ((لە دنیای مندا خێزان تەنیا لە ڕێی منداڵدانەوە ژمارەی زیاد و بە هۆی مەرگەوە ژمارەی کەم ناکات، بەڵکوو زۆر ڕێگەی تریشم دۆزیونەتەوە. بە مانایەکی تر، تەنیا بایۆلۆجیا نییە خێزان پێک دەهێنێت و تێکی دەشکێنێت، بەڵکوو ڕەگەزی تریش هەن.))(ل: ١٢)
لە بەشی یەکەمدا، (جیهانگر) وەسفی ماڵی (شەکشەک)ی هاوڕێی منداڵی دەکات، کە لە گەڕەکدا کەس بە ئەندازەی ماڵی ئەوان دەوڵەمەند نەبوون. لێرەدا دوو تێگەیشتن دێنە ناوەوە؛ یەکەم، ئەوە پێشان دەدرێت، کە باسەکە لەبارەی گەڕەکێکی میللییەوەیە. دووەم، ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکەی خێزانی (شەکشەک) دەردەخرێت، کە لە خێزانەکانی تری گەڕەک جیاوازن. نموونەی ئەم جیاوازییە، پێدانی پارەی ڕۆژانەیە بە کوڕەکەیان، کە بەراورد بە هاوڕێکانی، چەند هێندەیە: ((هیچ منداڵێکی ترم نەدیوە نە لە گەڕەک و نە لە قوتابخانەیش ڕۆژانەکەی بگاتە نیوەی ڕۆژانەی (شەکشەک). هۆکارەکەیشی ئەوەیە دایکی، باوکی، نەنکی، باپیری، پووری و مێردی پووری هەموو بەیانییەک دەیدەنێ، بەوەی ماڵیان لە ڕیزی یەکترە و دەوڵەمەندیشن، بۆیە سەیر نییە ئێستا شەشسەد فلسی پێیە، کە کرێکارێک بە هەشت سەعات پەیدای دەکات.))(ل: ٢٣) لەگەڵ ئەوەیشدا، لە ڕێگەی بەکارهێنانی ئاماژەی (فلس)ـەوە هێما بۆ ساڵانی

حەفتا دەکرێت، کە لەو کاتەدا دراوی (فلس) بە کار هاتووە. کەواتە لەم وەسفەدا ڕەهەندی کۆمەڵایەتی بە مێژووەوە گرێ دراوە و بە هۆیەوە سەردەمێک دەگێڕدرێتەوە.

کاتێک (جیهانگر) و (شەکشەک) لە قوتابخانە دەردەکرێن و دەبێت بۆ ماڵ بڕۆنەوە، بەڵام بە پارەیەکی زۆرەوە بە مەبەستی کڕینی ڕیشۆڵە، بۆ بازاڕ دەچن، کەچی لە ناکاو قەرەباڵغییەک دەبینن: ((ئەوەتا وا گەیشتووینەتە لای قەرەباڵغییەکە، بگرە لای ئەو پیاوە قەڵەوەین، کە هۆکاری دروستبوونی قەرەباڵغییەکەیە. دوو داری ئەستوور و درێژی هێناون و لە زەویی چەقاندوون، کە ماوەی نێوانیان نزیکەی سێ مەتر دەبێت. لە سەرەوەیش بە دارێکی تر پێکی گەیاندوون، بە ڕادەیەک لە تیپی (U) دەچێت، سەرەوخوار دانرابێت.))(ل: ٢٧) ئەم یارییە ئەگەرچی لە کۆمەڵگەی کوردیدا بوونی نییە، بەڵام ڕیشە و هاوشێوەی لەگەڵ یارییەکانی تری ڕۆژگاری گێڕانەوەی چیرۆکەکەدا هەیە، کە ناوەڕاستی حەفتاکانە. ئەم جۆرە یارییانە لە گەڕەکە میللییەکاندا کراون و دەربڕینەکانیش لەبارەی ئەو چینەی کۆمەڵگەوەن، کە هەژارن و لە ئاستی مامناوەند و خوارەوەدان، ئەمە خەسڵەتێکە و (کاروان)ی پێ دەناسرێتەوە، کە بە گشتی لە بەرهەمەکانیدا گەڕەکە میللی و هەژارنشینەکان دەکاتە شانۆی ڕووداوەکان.

وەکوو ئاماژەی بۆ کرا ڕەهەندەکانی کارەکتەر پێوەندییەکی بەهێز پێکەوەیانی بەستووەتەوە و یەکتری تەواو دەکەن. ئەوەتە لە بەشی پێنجەمدا گێڕەرەوە لە ڕێگەی وەسفی فیزیکییەوە ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکەی (گەربووشە) و تەنانەت هیی خێزانەکەیشی پێشان دەدات، کە سەر بە چینەکانی سەرەوەی کۆمەڵن و شێوازی ژیانیان ئۆرۆستۆکراتییانەیە: ((هەمیشە ڕەخنەمان لێی گرتووە، کە هێندە بایەخ بە شێوەی دەدات و وەک ئێمە گوێ ناداتێ چی لە بەر دەکەین و چی لە پێ، تەنانەت (سەرجۆنی ئەکەدی) گەیشتووەتە ئەوەی بڵێت نەیتوانیوە خۆی لەو هەستە ڕزگار بکات، کە کوڕی ماڵێکی ئۆرۆستۆکراتییە. ڕاستە وەک (تیتیتی)ی خوشکی لووتی بەرز نییە و تێکەڵی خەڵکی گەڕەک دەبێت، بەڵام هێشتا بە شێوەیەک لە شێوەکان نوێنەری ڕاستەقینەی ئەو خێزانەیە لە دەرەوەدا. هەر بە ڕاستی ماڵێکی جیاوازن، نەک تەنیا لە گەڕەک، بگرە لە سەرتاپێی شارەکەیشدا. زۆر کەس هەقیانە ئەگەر وا بزانن کورد نین... دایک و باوکی پێوەندییان تەنیا بە چەند کەسێکی دیاریکراوەوە هەیە، کە ئەوانیش دانیشتووی ئەم گەڕەکە نین. زۆربەیان هیی شارەکانی ترن.))(ل: ٢٠٠-٢٠١)

(نایدەم) ناوی سەگەکەی (ئالیلی)ی کچی (پاژان)ـە. کاتێک (شەکشەک) و هاوڕێکانی دوای سەفەرێکی دە ڕۆژی، لە بەغدادەوە بۆ کوردستان دەگەڕێنەوە و لەگەڵ خۆیاندا (نایدەم) دەهێننەوە. لێرەدا تێڕوانینی ئەو سەردەمەی کۆمەڵگەی کوردی بەرانبەر ئاژەڵی ماڵی دەردەکەوێت، کە پێیان وایە سەگ ئاژەڵێکی پیسە و نابێت لە ماڵەوە ڕابگیرێت. سەرچاوەی ئەم تێگەیشتنە لەناو گەڕەکە هەژارنشینەکاندا دێتە دەرەوە: (("نایدەم" ملی خستووەتە نێوان هەردوو قاچی ئەم و لە دەرەوە دەڕوانێت. وا فێر کراوە سنووری خۆی بزانێت و لەوە زیاتر نەڕوات، چونکە هێشتا لێرە خەڵک نەگەیشتوونەتە ئەوەی بینینی سەگ لە کۆڵان بە ئاسایی بزانن. بە مانایەکی دی، بە یەک چاو لە سەگی ماڵی و سەگی بەڕەڵا دەڕوانن. هەردووکیان گڵاون و کوشتنیان خێرە، مادام بۆ سەرگەرمی ڕاگیراون، نەوەک بە مەبەستی پاسەوانی.))(ل: ٤٥٧)

لە کۆتاییی ڕۆمانەکەدا، خوێنەر بەر تێگەیشتنێکی کۆمەڵایەتیی دەیەی حەفتا و هەشتاکانی سەدەی ڕابردووی کۆمەڵگەی کوردی دەکەوێتەوە، کە ژن دوای جیابوونەوەی، ناتوانێت بە ئاسانی ژیانی هاوبەش پێک بهێنێتەوە، کە هێشتا ئەم تێگەیشتنە لە هەندێ ناوچەدا بە تەواوی نەسڕاوەتەوە. لێرەدا ڕوانینی کۆمەڵگە بۆ ئەو کەسانەی بە (بێوەژن) بانگ دەکرێن، ڕوانینێکی دواکەوتووانەیە و لە ڕێگەی گەڕەکە میللییەکانەوە بەرجەستە دەبێت. ڕۆماننووس ناڕاستەوخۆ و بە شێوەی ئاماژە دۆخی سەختی ئەم ژنانە لە بازنەی ڕەخنەی کۆمەڵایەتیدا دەردەبڕێت: ((لێرەدا نەریتێک خۆی سەپاندووە، کە ژن دوای جودابوونەوەی، بە زەحمەت دەتوانێت ژیانی هاوبەش لەگەڵ پیاوێکی تردا دەست پێ بکاتەوە. خۆ ئەگەر ئەو بوارەیشی بۆ ڕەخسا، ئەوا دەست لە زۆر مافی خۆی هەڵدەگرێت، بەڵام لای (کاردی) شتەکە پێچەوانە دەکەوێتەوە.))(ل:

٤٩٠) چونکە ژنێکی چاوکراوەیە، منداڵیی خۆی لە ئیستانبۆڵ بە سەر بردووە و سێ زمانی بە باشی زانیوە، ئەمە ئەو هۆکارەیە وای کردووە (کاردی) بە ئازادی چوار جار هاوسەرگیری بکات. بەگشتی کارەکتەری ژن لە ڕۆمانەکانی (کاروان عومەر کاکەسوور)دا کەسانی بوێرن و دەست بۆ شتە تابووەکان دەبەن. واتە بە ئاسانی خۆیان بە دەست تێگەیشتنی کۆمەڵگەوە نادەن و نایەڵن دابونەریت هێزی خۆی بە سەریاندا بسەپێنێت.

چوارەم: ڕەهەندی فەلسەفی

ڕۆماننووس بۆ بنیاتنانی کارەکتەر لەنێو ڕۆماندا چەندین ڕێگەی جۆراوجۆر بە کار دەهێنێت، یەکێک لەو ڕێگایانە دیاریکردنی ڕەهەندەکانیەتی و لەناویشیاندا ڕەهەندی فەلسەفی، کە نووسەر بۆ پێشاندانی بۆچوونە فەلسەفییەکانی و بۆ ئەوەی خۆی لە دەربڕینی ڕاستەوخۆیی بپارێزێت، پەنای بۆ دەبات. (کاروان عومەر کاکەسوور) لە چیرۆک و ڕۆمانەکانیدا بایەخێکی زۆر بەم ڕەهەندە دەدات، پێی وایە ئەم لایەنەی کارەکتەر ڕۆمان دەباتە ئاستێکی قووڵترەوە و خوێنەر لە بەردەم بیرکردنەوەدا ڕادەگرێت: ((ڕەهەندی فەلسەفی لای من واتە تێپەڕاندن. پەڕینەوەیە لە زانراوەوە بۆ نەزانراو. کارەکتەرەکانم خەڵکانی ئاسایی نین و لە واقیع ترازاون، بۆ نموونە (شەکشەک) لەنێو واقیعدا کەسێکی قەبووڵکراو نییە، چونکە بە دەست دەڕوات، بەڵام لەو بارەیەوە لەنێو ڕۆمانەکەدا ئەتمۆسفێرێکی گونجاوی بۆ ساز دراوە. شێوازی قسەکردنی بەشێک کارەکتەرەکانم لە ئاستێکی فەلسەفیدایە، بەڵام خودی فەزای ڕۆمانەکە، فەزایەکی فەلسەفییە.))(فەتاح و کاکەسوور،٢٠٢٢) تێکستی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟) هەموو خەسڵەتەکانی ڕۆمانی فرەدەنگی تێدایە. هەندێ لە کارەکتەرەکان خاوەنی دیدی فەلسەفین و لە ئەتمۆسفێرێکی کراوەدا ئایدیاکانی خۆیان دەردەبڕن. لێرەدا چەند کارەکتەرێک بە نموونە وەردەگیرێن و ڕەهەندە فەلسەفییەکانیان دەخرێنە ڕوو:

(جیهانگر)

هەم گێڕەرەوە، هەم کارەکتەری سەرەکیی ڕۆمانەکەیە و نووسەر بە گشتی ڕووداوەکان لە گۆشەنیگای ئەمەوە دەگێڕێتەوە. (جیهانگر) بە خەسڵەتە تایبەتی و ڕەهەندە جۆراوجۆرەکانیەوە لەوانی تر جیا دەکرێتەوە. ئەم کارەکتەرە لەنێو ڕۆمانەکەدا خاوەنی ڕەهەندی فەلسەفییە و نووسەر لە چەند ئاستێکی جیاوازدا دەریخستوون. دەبێت ئاماژە بەوە بدرێت، کە (جیهانگر) لە گەورەییدا بۆ سەردەمی منداڵیی خۆی و هاوڕێکانی دەگەڕێتەوە. بە مانایەکی دی، ڕووداوەکان هیی قۆناغی منداڵین و گێڕانەوەیان دەکەوێتە قۆناغی هۆشیارییەوە، بۆیە لە گێڕانەوەیاندا دیوە شاراوە و ڕەهەندە فەلسەفییەکانی ئەو ڕابردووە پێشان دەدات. ئەم تەکنیکە وای کردووە لە هەر خاڵێکی گێڕانەوەدا، با ئەو گێڕانەوەیە هیی منداڵییش بێت، هۆشیاریی نووسەر بە شێوەی ناڕاستەوخۆ ئامادەیە، بۆیە زمانی تێکستەکە لە ئاستی زانراوەوە گەیشتووەتە ئاستی نەزانراوەوە، کە ئاستی فەلسەفییە.

لە بەشی پێنجەمدا، کاتێک (جیهانگر) بۆ یەکەم جار وەکوو خۆشەویست لە (س..ی..ا...ر)[٣] دەڕوانێت، بە دیدێکی فەلسەفییەوە گومان لەو هەستەی دەکات و پێی وایە ئەمەی ناوی لێ ناوە خۆشەویستی، خۆفریودانە، بۆیە لەو بارەیەوە بیرۆکەیەکی فەلسەفی دەردەبڕێت: ((گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی شتێک نییە بە ناوی خۆشەویستی، بەڵکوو کاتێ لەگەڵ کەسێکدا تووشی کێشەیەکی لەم بابەتە دەبیت، سۆزت دەوروژێت و لەو دۆخە سەیرە ناگەیت، بۆیە دەتەوێت بە هەر شێوەیەکە ناوێکی بۆ بدۆزیتەوە. ئێستا لەوە ئاسانتر نییە ناوی خۆشەویستیی لێ بنێیت.))(ل: ١٦٨) تاوەکوو دەگاتە ئەوەی بڵێت خۆشەویستی وەرگرتنەوەی ئەو بەشەی خۆتە، کە داگیر کراوە: ((ڕێک وەک ئەوە وایە بەشێکی گەورەتی لەگەڵ خۆیدا بردبێت و بتەوێت بیهێنیتەوە. کەواتە ئەوەی تۆی ئاوا پەرێشان کردووە، ئەو نییە، بەڵکوو بەشە داگیرکراوەکەی خۆتە. هەر هێندە وەرتگرتەوە، داگیرکەرەکەت لە بیر دەچێت، چونکە کێشەکە

نامێنێت.))(ل: ١٦٨) لێرەدا ڕوانینی فەلسەفیی (جیهانگر) بەرانبەر بە بابەتی خۆشەویستی دەردەخرێت، کە هەستێکی فریودەرە، کێشەیەکە و دەبێت بە دوای چارەسەردا بۆی بگەڕێیت.

لە کۆتاییی بەشی شەشەمدا، کاتێک (لەقلەق) دێتە کتێبخانەکەی (جیهانگر)، لەسەر چەند بابەتێک دایەلۆگ دەکەن و لەنێویاندا چیرۆکی تراجیدیی خێزانی (کچە پاڵتۆ سوورەکە) دێتە پێشەوە. لێرەدا نووسەر ڕەهەندە فەلسەفییەکەی چەمکی تراجیدیا لەسەر زمانی (جیهانگر)ـەوە پێشان دەدات: ((خەریکە پێی بڵێم نامەوێت گوێی لێ بگرم، چونکە باوەڕم وایە بەسەرهاتی تراجیدی تەنیا پێوەندیی بەو کەسەوە هەیە، ئازارەکەی چەشتووە. کاتێ لەو کەسە دوور خرایەوە، ماناکانی لە دەست دەدات و دەبێتە شتێکی تری تەواو جیاواز. واتە ئەوەی بە تۆ دەگات، هەرگیز ئەوە نییە، کە لای خۆی هەیە...))(ل: ٢٣٥) ئەم تێگەیشتنەی (جیهانگر) لە چەند ئاستێکدا هۆشیاریی فەلسەفیی ئەو کارەکتەرە پێشان دەدات؛ یەکەم، خاوەنی کتێبخانەیە و دووەم، ئامادەییی بۆ دایەلۆگ لەگەڵ (لەقلەق)دا دەربڕیوە. سێیەم، بیرکردنەوەی لە ئاستی ناوەوەدا بووە (خەریکە پێی بڵێم نامەوێت گوێی لێ بگرم.) و هێشتا نەیخستووەتە ئاستی دەربڕینی زمانییەوە، کە قووڵاییی ئەو ئاستەی ناوەوە لە هیی دەرەوە زۆرترە.

لە بەشی حەوتەمدا، کاتێک (جیهانگر) ون دەبێت و لە ماڵی (دایکی نوونوو)دا خۆی دەبینێتەوە، دیمەنی خانووەیەکەیان سەرنجی ڕادەکێشێت، کە زۆر گەورەیە و دەتوانیت لە سێ دەرگەوە بێیتە ژوورەوە. (جیهانگر) بە گشتی بینینێکی نێگەتیڤی بۆ دەرگە هەیە و ئەمەی لە ڕوانینێکی فەلسەفیدا دەربڕیوە: ((دەڵێن ئەو خانووەی زیاتر لە دەرگەیەکی هەیە، ئاژاوەی تێ دەکەوێت و زوو کوێر دەبێتەوە. لە نزیک قوتابخانەمدا خانوویەکی لەم شێوەیە دەبینم...))(ل: ٢٩٦)

(جیهانگر) ئەم تێگەیشتنە فەلسەفییە دووپات دەکاتەوە و پێی وایە بوونی دەرگەی حەوشە، جوانیی خانوو دەکوژێت، چونکە لە شێوەی باوکدا دەیبینێت. ئەم ڕوانینە خراپەیش بۆ دەرگە لەوەوە سەرچاوەی دەگرێت، کە لە منداڵییەوە لە دەستەڵاتی باوک ترساوە و وەکوو دەرگە بینیویەتی. کاتێک لە (بەغداد) لەگەڵ (شەکشەک)، (پاژان) و (پ....ن)دا دەگەنە بەردەمی ماڵی (نازی)، خانووەکەیان پەرژینێکی جوانی هەیە. ئەم دیمەنە چێژ بە (جیهانگر) دەبەخشێت و دەڵێت: ((پێم وایە پەرژین سامی دەرگە دەشکێنێت، کە لە منداڵییەوە ڕووبەڕووی بوومەتەوە. هەمیشە خەونم بە ماڵێکەوە بینیوە، دەرگەی نەبێت. ئەمە وەک ئەوە وایە بڵێم ماڵێک، خاڵی لە باوک، چونکە دەرگە هیی باوکە. بۆی هەیە لەوێوە فڕێت بداتە دەرێ، یان ڕێگەت نەدات لە دەرەوە پێیدا بێیتە ژوورەوە. وام لێ هاتووە بڵێم دەرگە لە شێوەی باوک و پەنجەرە لە شێوەی دایک دروست کراوە.))(ل: ٤٣٧)

لە کۆتاییی بەشی هەشتەمدا، (جیهانگر) باس لە خۆکوشتنی (پاژان) دەکات و ڕەهەندێکی فەلسەفی بەو خۆکوشتنە دەدات: ((شەمەندەفەر لە وێستگەی شارەکەمدا دەوەستێت. ڕێگەی ژن و سەگەکە دەدەم لە پێش منەوە دابەزن. ئێستا زیاتر لە (پاژان) دەچێت، یان ڕەنگە خۆم بمەوێت هێندە لەو بچێت. بۆم دەرکەوتووە ئەوانەی خۆیان دەکوژن، لەوانە زیاتر لە یادەوەریدا دەمێننەوە، کە کەسانی تر دەیانکوژن، بۆیە (پاژان) لە خەیاڵی مندا هەمیشە بەئاگایە.))(ل: ٤٩٨)

(شەکشەک)

هاوڕێی منداڵیی (جیهانگر)ـە، یەکێکە لە کارەکتەرە سەرەکییەکان و ڕۆڵی لە گۆڕینی ئاڕاستەی ڕووداوەکاندا هەیە، تەنانەت نووسەر کۆی ڕۆمانەکەی لەسەر ڕابردووی ئەم دوو هاوڕێیە دامەزراندووە و (جیهانگر) سەرکێشییەکانی (شەکشەک) دەگێڕێتەوە. ئەم کارەکتەرە لە یەک کاتدا ڕەهەندی فەلسەفی و خەسڵەتی کۆمێدیشی پێ بەخشراوە. لە ڕژدیترین دایەلۆگدا بۆ لای پێکەنین دەگەڕێتەوە. چەندین کەتن دەنێتەوە، بەبێ ئەوەی مەبەستی ئازاردانی کەسی هەبێت، پێستی ملی ئەم بە تێلی یاری دەدڕێنێت، سەری چەند کەسێک دەشکێنێت، قۆریی چا بەسەر کەسێکدا دەکات، شانی ئەو بە چەقۆ بریندار دەکات، بەرد لە پێی یەکێکی دیکە دەدات، شووشەی پرتەقاڵ لە قاچی خاڵۆژنی (جیهانگر)دا دەشکێنێت و جانتاکەیەکی گەورە بە

پیرەژنێکدا دەکێشێت. لەبارەی نازناوی (شەکشەک)ـــەوە (ژیڤان بەکر) لە گوتاری (ڕۆمانی "ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟")دا پێی وایە ئاوازی وشـــەکە لەگەڵ ڕەفتارەکانیدا یەک دەگرێتەوە: ((ڕیتمی ناوی (شەکشەک) گومان دەکەم لە چەمکی "شکاندن"ـــەوە خواسترابێت، چونکی ئەم کارەکتەرە سەرەکییە، دەیان ڕێچکە و بەربەست دەشـکێنێت، گوێ بە دابونەریت نادات، پێبەندی هیچ سیستمێک نابێت، ئەوەی خۆی بیخوازێ ئەو دەکات!))(بەکر،٢٠٢١) کەواتە ئەم کارەکتەرە بە هیچ سیستمێک ڕازی نییە، بەردەوام بە ڕێگەی جیاواز تێکیان دەشـکێنێت و ســـنوورەکان دەبەزێنێت، هەر ئەمەیە وا (ئاراس وەهاب)ی نووســـەر دەکات کارەکتەری (شـەکشـەک) وەکوو زاراوەیەکی فەلسـەفی ببینێت: ((زۆر تێرمی فەلسـەفی و سـایکۆلۆجی لە تێکستی ئەدەبییەوە وەرگیراون. بۆ نموونە سادیزم، ماسۆکیزم و دۆنکیخۆت. دەکرێت لەمەودوا (شـەکشـەک) بەوانە بگوترێت، کە ئەگەرچی هیچ ئارەزوویەکی ئازاردانیان نییە، بەڵام بگەنە هەر کەسێک شوێنێکی دەشکێنن و خوێنیلێ دەهێنن. (شەکشەک) لە ڕۆمانەکەدا وای لێ دێت، هەر دەربکەوێت خوێنەر چاوەڕێیە، خوێن لە جەستەی کەسێکەوە بهێنێت، لە کاتێکدا ئەوانەی تر بۆی دەپۆشن و دەڵێن نەیزانی.))(وەهاب،٢٠٢١: ١٢)

لە کۆتاییی بەشـــی چوارەمدا، کاتێک ماڵی (پ....ن) بۆ کۆڵانی ماڵی (جیهانگر) دەگوێزنەوە، (شـــەکشـــەک) لە داگرتنی کەلوپەلدا یارمەتییان دەدات و لەبارەی هەردوو چەمکی بلیمەتی و گەمژەیییەوە دایەلۆگ لەگەڵ (پ....ن)دا دادەمەزرێنێـت. بە نموونەیەکی کۆمێـدی ڕەهەنـدە فەلسـەفییەکەی دەردەخات، کاتێک بە (پ....ن) دەڵێت: ((_ خۆت بە بلیمەت دەزانیت؟ بلیمەتی و گەمژەیی خوشـکی یەکترن. ئاینشـتاین دوو پشـیلەی دەبن، یەکێکی قەڵەو و یەکێکی لاواز. دوو کون لە دەرگەی دەرەوە دەکـات، یەکێکی گەورە و یەکێکی بچووک. کونە گەورەکە بۆ پشـیلە قەڵەوەکە و بچووکەکە بۆ پشـیلە لاوازەکە. خۆ هەردووکیان دەتوانن بە کونە گەورەکەدا بچنە دەرێ و بێنەوە ژوورێ. کەواتە ئەو کونە بچووکە زیادەیە و گەمژەییە.

(ئاڤا گاردنەر)، (پ....ن) و هەردوو کچەکە لە قاقای پێکەنین دەدەن. ئەویش بەردەوامە:

_ ئاینشتاین لە فیزیا بلیمەت بوو، بەڵام ئەوەتا ئەو گەمژەییەیش دەنوێنێت.))(ل: ١٢٠-١٢١)

لە بەشی هەشتەمدا، (جیهانگر) لەبارەی بابەتی هاتنیان بۆ بەغداد دەترسێت فێڵیان لێ کرابێت، لەو کاتەدا (شـــەکشـــەک) بیرۆکەیەکی فەلســـەفی دەردەبڕێت، کە جووڵە لە ژیانی مرۆڤدا چەند جێگەی بایەخە و دژی نەجووڵان دەوەستێتەوە. واتە لای (شـەکشـەک) ئەوەی مرۆڤ بە زانین دەگەیەنێت، جووڵانە، نەوەک نەجووڵان. دەڵێت: ((_ مەبەســـتم ئەوەیە ئەگەر دەرکەوت نازی بە فێڵ پاژانی هێنـاوە، یان پاژان بە فێڵ ئێمەی هێنـاوە، یاخود هەردووکیـان بە فێڵ ئێمەیان هێناوە، هێشـــتا ئەوەی تۆ، دروســـتتر ئەو نەجووڵانە هەر بێبەهایە، چونکە لە ڕێگەی ئەو نەجووڵانەوەوە نییە زانیومـانە فێڵمـان لێ کراوە، بەڵکوو بە هۆی جووڵانەوەیە. هـاتنەکەمـانە ئەمەی پێ گوتووین، نەوەک نەهاتنەکەمـان. پێم نەڵێی بـا بجووڵێین، بەڵام وریـا بین! چونکە جووڵان و وریایی پێکەوەن و جودا ناکرێنەوە. وریایی کاتێ هەیە، کە جووڵاویت.))(ل: ٤٤١-٤٤٢)

کەواتە لە ڕۆمانەکەدا (شـــەکشـــەک) بە هۆی تەکنیکی دایەلۆگەوە ڕەهەندە فەلســـەفییەکەی دەرخراوە. ئەوەی ئەم لە (جیهـانگر) و تەواوی کـارەکتەرەکـانی تر جیـا دەکـاتەوە، ئەوەیە، (شـــەکشـــەک) بیرۆکە فەلســـەفییەکانی تێکەڵ بە پێکەنین دەکات و بە شـــێوازی کۆمێدی دەریاندەبڕێت.

(گەربووشە)

یەکێکە لە کارەکتەرە ســـەرەکییەکان و هاوڕێی منداڵیی (جیهانگر)ـــــە. هەرچەندە ماڵیان لە گەڕەکێکی میللیدایە، بەڵام لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە خاوەنی خەســـڵەتی تایبەت بە خۆیانن و خوێنەر بە ئاسـانی لە ماڵەکانی تریان جیا دەکاتەوە. ئەمە بە ڕوونی لە (گەربووشـە)ی کوڕیاندا دەردەکەوێت، لەبەر ئەوە لەنێو ڕۆمانەکەدا هەر دەرکەوتنێکی (گەربووشـــە) واتە قســـەکردن

لەسەر ڕۆشنبیری و دەربڕینی بۆچوونی فەلسەفی، چونکە هەم خۆی خوێنەرێکی باشی کتێبە، هەم خێزانەکەی لەو ڕووەوە یارمەتیدەرن. ئەگەر خوێنەر لەبارەی تێگەیشـــتن لە دەرگە بەر ڕوانینی (جیهانگر) کەوت، ئەوە لەو کاتەدا بۆچوونێکی (گەربووشـــە)ی بیر دەکەوێتەوە، کە لەو بـارەیەوە ڕوانینێکی پێچەوانەی (جیهـانگر)ی بۆ دەرگە هەبووە: ((هەتـا گەیشـــتمە پۆلی یەکەمی سەرەتاییش وام دەزانی پەنجەرە ژنی دەرگەیە و شەوان لە تاریکییدا پێکەوە دەخەون. (گەربووشـــە) ڕێک پێچەوانەی منە. دەرگە لە شـــێوەی دایک و پەنجەرە لە شـــێوەی باوكدا دەبینێت، بەڵام هەردووکمان لەوەدا یەک دەگرینەوە، کە دەرگە بۆ ماڵ پێویست نییە.))(ل: ٤٣٧)

لە بەشی پێنجەمدا، کاتێک (جیهانگر) لە بەردەگەی خۆیان لەگەڵ (س..ی..ا...ر)دا دەوەستێت، کە بۆ مەبەستی نووسینی داڕشتن بۆ لای هاتووە، هەست بە شـەرم و ترسێکی زۆر دەکات، لەو کاتەدا بۆچوونێکی (گەربووشـە)ی بیر دەکەوێتەوە، کە پێی گوتووە: ((کاتێ لە ئاستی ژندا هەستم بە شەرم کرد، پەنا بۆ گاڵتە ببەم، چونکە بەم ڕێگەیە نەک هەر بەسەر شەرمەکەدا زاڵ دەبم، بەڵکوو دەتوانم ڕاشکاوانەیش بۆچوونەکانم بگەیەنم.))(ل: ١٦٦)

هەر لەو بەشەدا، دایەلۆگی (جیهانگر) و (گەربووشە) دێتە ناوەوە، کاتێک باسی یەکەم ناسینیان دەکەن، بە ڕوونی هەست بە ڕەهەندە فەلسەفییەکەی (گەربووشە) دەکرێت، کە لەبارەی خەون و واقیعەوە دەیڵێت. (گەربووشـــە) نموونەی یەکەم خۆهەڵدانی (جیهانگر) بە بیر دەهێنێتەوە و پێی دەڵێت: ((_ چەند جار خۆتت هەڵدا؟

بە قووڵی بیر دەکەمەوە و هەوڵ دەدەم ئەو ڕۆژە وەک خۆی بهێنمەوە بەر چاو. پێی دەڵێم:

_ تەنیا یەک جارم لە بیرە.

_ خەونت دیوە.

کەمێک دەستکاریی قسەکەی دەکات:

_ وا هەســـت دەکەم خەونت دیوە. ئەوەیە جیاوازیی نێوان خەون و واقیع. لە خەوندا جارێک خۆت هەڵدەدەیت و بە ئاگا دێیتەوە، بەڵام لە واقیعدا کاتێ خۆت هەڵدەدەیت، بەشێکی ترسەکەت دەشـــکێت و هـاوکـات کەمێـک، زۆر نـا، چێژ دەبینیت، بۆیـە دەتەوێت لە بینینی چێژەکەت بەردەوام بیبت. لە خەوندا چێژەکە هێندە گەورەیە، بە ئاگات دەهێنێت و ڕێگەت نادات بەردەوام ببیت.))(ل: ٢٠٤-٢٠٥)

لە درێژەی دایەلۆگەکەیاندا، کاتێ (گەربووشـــە) دەیەوێ ســـەر هەڵبگرێت، (جیهانگر) لێی دەپرسێت ئایا پێوەندیی بە خۆکوشتنی (برای مارلین مۆنرۆ)وە هەیە؟ (گەربووشـە) لە ڕێگەی هێنانەوەی نموونەیەکەوە لەبارەی باڵندەوەی کۆچەرییەوە، وەڵامی دەداتەوە. دەیەوێت پێی بڵێت ئەم هیچ شـــتێکی لە کەس ناچێت و بەردەوام خەســـڵەتەکانی خۆی پاراســـتوون: ((_ باڵندە کۆچەرییەکـان لە شـــوێنی فێنکدا هێلکە دەکەن و بێچوو هەڵدەهێنن. کێ ئەو بێچووانەی فێر کردووە، هەر وەرز گۆڕا، ئێرە جێ بهێڵن و ڕوو لە شـــوێنێکی تر بنێن؟ من تا ڕادەیەک لەو باڵندە کۆچەرییانە دەچم. لە کەس فێر نەبووم سەر هەڵبگرم و چەندیش بۆ هۆکارەکەی بگەڕێم، نایدۆزمەوە.))(ل: ٢٠٧)

جارێکی تر (جیهانگر) لەبارەی پابەندبوونی خۆی بە کەسوکاریەوە، بۆچوونێکی (گەربووشە) بە نموونە دەهێنێتەوە، کە لە دایەلۆگێکدا پێی گوتووە: ((پابەندبوون و خۆشـەویستی دوو شـتی تەواو جیاوازن. دەشـێ ئێمە لەبەر هەر هۆکارێک بە کەسـێکەوە پابەند بین و نەمانەوێت لێی دابڕێین، بەڵام هەرگیز خۆشمان نەوێت، یان زۆر خۆشمان نەوێت.))(ل: ١٠٣)

لێرەدا هەسـت بەوە دەکرێت، کە هەموو ڕوانینە فەلسـەفییەکانی (گەربووشـە) لەنێو دایەلۆگ و لەسـەر زمانی (جیهانگر)ی گێڕەرەوەوە دەربڕاون. (گەربووشـە) خاوەنی جیهانبینییەکی تەواو جیاوازە لە هاوڕێکانی و کاتێک لەبارەی چەمکێکەوە دەدوێت، ڕەهەندێکی فەلسـەفی بەو چەمکە دەبەخشـێت. سـەرچاوەی ئەم جیاوازییەیش وەکوو پێشـتر گوترا ئەو خەسـڵەتانەن، کە خۆی و خێزانەکەی پێ دەناسرێتەوە.

(پاژان)

ژنێکی کۆمۆنیستە و دژی دابونەریتی کۆمەڵایەتییە، لە بواری هونەردا کار دەکات و لە تەلەفیزیۆنیشدا دەردەکەوێت. ئەم کارەکتەرە ئەگەرچی لە بەشی کۆتاییی ڕۆمانەکەدا دەردەکەوێت، بەڵام ڕوانینە فەلسەفییەکانی لای خوێنەر دەبنە جێگەی سەرنج.

لە بەشی هەشتەمدا، (جیهانگر)، (شەکشەک)، (پاژان) و (پ....ن) هەریەکەیان بۆ مەبەستێکی تایبەت بەرەو بەغداد گەشت دەکەن. (جیهانگر) دوای ماوەیەکی زۆر دەیەوێت جارێکی تر (ئـ...ل)ی خۆشەویستی ببینێتەوە. (پاژان) بەسەرهاتەکەی دەزانێت و پێی دەڵێت: ((هەر پێوەندییەکی سۆزداری پچڕا، گرێ نادرێتەوە. پێی وایە من بەو مەبەستە ناچم، زیندووی بکەمەوە، بەڵکوو دەمەوێت لەو ڕێگەیەوە کۆتاییی پێ بهێنم. واتە لە گەڕانەوەدا هەستێکی دیکەی تەواو جیاواز لەمەی ئێستام دەبێت.))(ل: ٣٨٩)

(پاژان) درێژە بەو تێگەیشتنە فەلسەفییەی دەدات: ((ئاوڕێک بۆ دواوە دەداتەوە و لە (پ....ن) دەڕوانێت:

_ نەیزانیوە لاکان پێی وایە کاتێ خۆشەویستی دەکەیت، ئەو شتە بەوەی تر دەدەیت، کە هیی خۆت نییە. نەیزانیوە لە ڕێگەی خۆشەویستییەوە بە کەموکوڕیی خۆت دەزانیت، بەڵام ئەو کەموکوڕییە بەوەی بەرانبەرت دەبەخشیت.))(ل: ٤٠٦)

(پاژان) بە دەربڕینێک دەیسەلمێنیت، کە کۆمۆنیستە: ((_ مرۆڤ بەنرخترین سەرمایەیە. مارکس لە خۆیەوە وای نەگوتووە.))(ل: ٤٠٥) هەروەها ڕەخنە لە فیکری دەروونشیکاری فرانسی (جاک لاکان 1901-1981) دەگرێت و لەو بارەیەوە بە (پ....ن) دەڵێت: ((_ تۆ ناتەوێت ددانی پێدا بنێیت، کە نەک هەر لاکان، بەڵکوو هەموو ئەوانەی ڕەخنە لە ڕۆشنگەری و مۆدێرنیتی دەگرن، هەم تاریکبینن و هەم سەرلێشێواو.))(ل: ٤٠٧) بەکورتی ڕەهەندی فەلسەفیی ئەم کارەکتەرە لە دایەلۆگی نێو ئۆتۆمۆبیل و بە تایبەتی لەگەڵ (پ....ن)دا پێشان دراوە، کە وەکوو کۆمۆنیستێک بەرگری لە بیرۆکەکانی خۆی دەکات.

(پ....ن)

هاوڕێی منداڵیی (جیهانگر)ە، ئەگەرچی دەرکەوتنی زۆر نییە، بەڵام کەسێکی ئازادە و لەو بارەیەوە لە چەند شوێنێکی ڕۆمانەکەدا بیرۆکە فەلسەفییانەی خۆی دەربڕیون. کاتێک بە هۆی گەشتەکەیان بۆ بەغداد، ترس دایاندەگرێت، (پ....ن) بۆچوونی خۆی لەبارەی ئەو کارە مەترسیدارەوە دەردەبڕێت: ((_ پێویستە ناوەناوە خۆمان لەم ڕێگەیە بدەین، بەو مەبەستەی بزانین ئەم ژیانە خەونێکی ئارام نییە، چونکە هەر کاتێ وا بزانیت ژیانت بریتییە لە ئارامی، ئەوا لە دەستت داوە.))(ل: ٤٠٢)

کاتێک (شەکشەک) دەڵێت سەرجەم بوونەوەران دەیانەوێت پێوەندییان بە ئێمەوە هەبێت، (پ....ن) دژی بە سێنتەرکردنی مرۆڤ لە گەردووندا دەوەستێتەوە. ئەم تێگەیشتنە خەسڵەتی فەلسەفی بەم کارەکتەرە دەبەخشن، کە کەسێکە باوەڕی بە ئازادی هەیە: ((_ مەبەستتە بڵێیت مرۆڤ سێنتەری گەردوونە. ئەمە ڕەوایەتیدانە بە قڕکردنی سەرجەم گیاندارەکانی تر.))(ل: ٤٠٥)

لە بەشی هەشتەمدا، کاتێک لەناو ئۆتۆمۆبیلدا (پاژان) بیری (جاک لاکان) کورت دەکاتەوە و دەیەوێ بەر ڕەخنەی بدات، (پ....ن) وەڵامی دەداتەوە و پێی وایە بە باشی لە بیری ئەو فەیلەسووفە تێنەگەیشتووە: ((_ تۆ بیرۆکەکانی لاکانت هەم زۆر کورت کردەوە و هەم وات پیشان دا بەو ڕاستەوخۆییە دەربیڕیون، لە کاتێکدا ئەو بۆ گەیاندنیان پەنای بۆ دایەگرام و هاوکێشەی ماتماتیکی بردووە، چونکە هۆشیاری بە شێوەی ڕوون و ڕاستەوخۆ دەرناکەوێت، بەڵکوو لە بیرۆکە، ئارەزوو، وێنەی ئەندێشەیی دروست بووە و بە ڕەنگی جۆراوجۆر خۆی دەنوێنێت.))(ل: ٤٠٦) هەر لە دایەلۆگەکەدا بیری (لاکان) ڕوونتر دەکاتەوە، کە دژی بیروباوەڕە کۆمۆنیستییەکەی (پاژان)ـە: ((_ لاکان باوەڕی بەوە نییە مرۆڤ هیوا لەسەر سەرکردە و هێزە سیاسییەکان هەڵبچنێت. مادام نە لە خۆت دەگەیت و نە لەوەی تر، چۆن دەتوانیت دڵنیا ببیت ئەوانە ڕزگارت دەکەن؟))(ل: ٤٠٧)

ئەنجام

١- کارەکتەر لە ڕۆمانی نوێدا جێگەیەکی تایبەت داگیر دەکات، بە جۆرێک، کە هەموو ئەوەی لەنێو تێکستدا ڕوو دەدات، بۆ چالاکییەکانی ئەم ڕەگەزە دەگەڕێتەوە.

٢- نووسەران بۆ دروستکردنی کارەکتەر چەندین ڕێگەی جۆراوجۆر بە کار دەهێنن، کە یەکێک لەو ڕێگایانە، پیشاندانی ڕەهەندەکانیەتی لەنێو پرۆسێسی گێڕانەوەدا و لە ڕێگەی خستنەڕووی ئەو ڕەهەندانەوە، کەسێتیی کارەکتەر خەسڵەتی تایبەت بە خۆی وەردەگرێت و بۆ خوێنەر ئاشکرا دەبێت.

٣- (کاروان عومەر کاکەسوور) یەکێک لەو نووسەرانەی ئەدەبی گێڕانەوەیە، کە بە شێوەیەکی ورد کار لەسەر بنیاتنانی کارەکتەر دەکەن و بە هۆی ڕەهەندەکانیەوە کەسێتییەکەی دادەمەزرێنن.

٤- هەریەک لە ڕەهەندە سەرەکییەکانی کارەکتەر (فیزیکی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و فەلسەفی) لە ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)دا بە شێوەیەکی هونەری پۆلێن کراون و بە جۆری جیاواز بایەخیان پێ دراوە.

٥- ڕەهەندی فیزیکی لەم ڕۆمانەدا مانایەکی جیاوازی وەرگرتووە، چونکە لای (کاروان) ئەم ڕەهەندە بە تەنیا پیشاندانی دیوی دەرەوەی کارەکتەر ناگرێتەوە، بەڵکوو پێوەندیی لەگەڵ ڕەهەندەکانی تردا دادەمەزرێنێت و پێکەوە کاریگەری لەسەر ئاراستەی گێڕانەوەی ڕووداوەکان دادەنێن.

٦- ڕەهەندی دەروونی لەم ڕۆمانەدا پانتاییەکی فرەوانی داگیر کردووە، کە تێکستەکانی (کاروان کاکەسوور) بە پلەی یەکەم دەروونین، دیوی ناوەوەی کارەکتەر زەق دەکەنەوە و دۆخە سایکۆلۆجییەکەی بۆ خوێنەر دەگوێزنەوە.

٧- لەم تێکستەدا نووسەر لە ڕێگەی پرۆسێسی گێڕانەوەوە پێگەی کۆمەڵایەتیی هەریەک لە کارەکتەرەکانی دەرخستوون و چینەکەی دیاری کردوون.

٨- ڕەهەندی فەلسەفی لەم ڕۆمانەدا بایەخێکی زۆری پێ دراوە، چونکە ڕۆمانەکانی ئەم نووسەرە لە جۆری تێکستی فرەدەنگن، کە ڕێگەی هەر کارەکتەرێک دەدرێت بە ئازادی بیرکردنەوە و بیرۆکە فەلسەفییەکانی خۆی دەربڕێت. لەو بارەیەوە ئەم تێگەیشتنە لە ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)دا بە ڕوونی ڕەنگی داوەتەوە.

پەراوێزەکان

(١) ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟) بەرهەمی (کاروان عومەر کاکەسوور)ـە و (ناوەندی ڕۆشنبیریی ئەندێشە) لە ساڵی (٢٠٢١) لە دووتوێی (٥٠١) لاپەڕەدا چاپ و بڵاوی کردووەتەوە. ڕۆمانەکە لە دەروازەیەک و هەشت بەش پێک دێت.

(٢) لێرەوە نموونەکانی تری نێو ڕۆمانەکە، کە وەریان دەگرین، تەنیا ژمارەی لاپەڕەکان دەنووسین.

(٣) لە ڕۆمانەکەدا ناوی هەندێ لە کارەکتەرەکان بەم جۆرە هاتوون، وەکوو (پ...ن، س..ی..ا..ر، د.ا.و.ر، م..ز..ن، ج..م..ل و ئـ..ل، س..و..د، ف..ز..ڕ، هـ..ژ..ا، س.و..ن، د.ل.ا، ن..و..ل، ب..ا..س..ـــە، ب.ش.ر و س. ج) ئەمە یەکێکە لەو تەکنیکە نوێیانەی، کە نووسەر لەبارەی ناونانی کارەکتەرەکانیەوە خوێنەر بەشدار دەکات. دەکرێت ئەو کۆدانە لای هەر خوێنەرێک مانای ناوی جیاواز بدات، بۆ نموونە (پ...ن) دەشێت لای خوێنەرێک (پەروین) و لای یەکێکی تر (پەخشان) بێت. هەروەکوو چۆن دەگونجێت (د.ا.و.ر) ئاماژە بێت بە ناوی (دلاوەر) و خوێنەرێکی تر ناوێکی تری لێ دروست بکات. هەروەها (د.ل.ا) دەشێت خوێنەرێک بە (دالیا) و یەکێکی تر ناوێکی جیاوازتری بۆ هەڵببژێرێت. (ب.ش.ر) ڕەنگە خوێنەرێک ناوی (بەشار) و یەکێکی تر (بەشیر)ی لێ بنێت.

Refrences

- Hornby, A. S. (2010). Oxford (8th edittion). *Oxford (English-English)*. The UK: oxford univercity press.
- *Merriam-websters Collegiate Sictionary* (11th edittion). (2005). U.S.A: springfield, Massachusetts.
- Zeytuny, Letif (D). (2002). *A Dictionary of Novel Criticism Terms (Arabic - English - French)*. Beirut: An-Nahar Publishing House.

Kurdish sources:

Books:

- Al-Mazi, Shukri Aziz. (2010). *literary theory*. (Translated by Sardar Ahmad Gardi) Erbil: Mardin Printing House.
- Aristotle. (2011). *The Art of Poetry* .(2nd Edition). (Translated by: Aziz Gardi). Sulaymaniyah: Ganj Printing House.
- Aswad, Nawzad Ahmad (Dr). (2015). *Dictionary of Literature and Humanities Terms*. Sulaymaniyah: Ghazalnoos Publishing Center.
- Fatah, Karwan Mohammed. (2021). Me and the novel The Museum of the Long-Haired Boy. *In*: Karwan Omar Kakesoor, Museum of the Long-Haired Boy (pages: 161-187). Erbil: Ashti Cultural Center.
- Friedrich Nietzsche. (2001). *Thus Spoke Zarathustra*. (Translated by: Ali Nanawazadeh) Erbil: Mukriani Publishing House.
- Heidegger, Martin. (2013). *Being and Time*. (Translated: Dr. Mohammed Kamal). Sulaymaniyah: Sardam Publishing House.
- Imami, Nasrullah (D). (2018). *Principles and methods of literary criticism*. (Translated from Persian by Sangar Nazim and Himdad Hussein) Erbil: Awer Cultural Center.
- Kakesoor, Karwan Omar. (2021). *See that childhood friend again?* Sulaymaniyah: Andisha Center.
- Kamal, Mohammed (D). (2010). *The Philosophy of Plato*. Sulaymaniyah: Sardam Publishing House.
- Plato. (2009). *The Republic*. (Translated: Dr. Mohammed Kamal) Sulaymaniyah: Sardam Publishing House.
- Shekhani. Jawhar Mohammed Mawlod. (2013). *Character structure in Hussein Arif's novels.* Erbil: Master's Thesis/ College of Language/ Salahaddin University.
- Sdiq, Shakhawan & Kakesoor, Karwan Omar. (2021). *Novel from monophonic to polyphonic*. Sulaymaniyah: Margaret Educational Society.
- Shakespeare, William. (2008). *Theatrical Hamlet*. (Translated by Dr. Azad Hama Sharif) Erbil: Aras Publishing House.
- Yaqub, Ali Osman. (2021). *Novel Genre Beautiful Techniques and Multidimensional Genres*. Sulaymaniyah: Sardam Publishing House.
- Yaqub, Ali Osman. (2015). *Characters psychology and hidden acting abilities in(Look Angrily at the Past)*. Sulaymaniyah: Jamal Irfan Cultural Institute.
- Yaqub, Ali Osman. (2020). Character Structure and Narrative Aesthetics *in*: Armed Monkeys Channel. Written by Karwan Omar Kakesoor, Channel of Armed Monkeys (3rd edition, pages 453-498). Sulaymaniyah: Sardam Publishing House.

Website:

- Bakir, Zhivan. (21 /3/ 2021). See That Childhood Friend Again? *Jineftin website.* Date of visit: (10/ 5/ 2022*)* from:

https://jineftin.krd/author/%DA%98%DB%8C%DA%A4%D8%A7%D9%86%D8%A8%DB%95%DA%A9%D8%B1/
- Rauf, Dana. (13/ 8/ 2020). Tragedy, Comedy (a philosophical view). *Kurdistani New*. Date of Visit: (7/ 1/ 2022) from: https://knwe.org/?p=7
- Wahab, Aras. (6/ 9/ 2021). Reading the novel (See the childhood friend again?) by Karwan Kakesoor (Electronic book). *jineftin website*. (Date of visit: 20/4/2022) from: https://jineftin.krd/author/aras-wahab/

Interview:
- Kakesoor, Karwan Omar. (6/ 5/ 2022). The philosophical dimension of the novel (See My Childhood Friend Again?). *{Online- Gmail}* (Prepared by: Karwan Mohammed Fatah)

Arabic Refernce:
- Ahmed, Ibrahim Shehab. (2012). *Elements of the short story and its applications in the journalistic story (Palestinian press stories as a model)*. Baghdad: Master's degree / College of Arts- Iraqi University.
- Al Alawi, Hisham. (2004). *The body is between East and West*. Rabat: Al- zaman Publications.
- Aristotle. (1977). *Art of Poetry*. (Translated by: Dr. Ibrahim Hamada) Anglo-Egyptian Library.
- Bahrawi, Hassan. (1990). *The structure of the novelists form*. Beirut: Arab Cultural Center.
- Bakhtin, Mikhail. (1988). *word in the novel*. (Translated by: Youssef Hallaq) Dimashq: Publications of the Ministry of Culture.
- Barthes, Roland. (1993). *Introduction to the Structural Analysis of Narratives*. (Dr. Munther Ayachi) Cultural Development Center for Study, Translation and Publishing.
- Forster, E. M. (2020). *Aspects of the novel*. (Translated by: Kamal Ayad Gad) Cairo: Al Rabeeh Publications.
- Freud, Sigmund. (1975). *Psychoanalysis and art*. (Translated by: Samir Karam) Beirut: Dar Al-Tali'a for Printing and Publishing.
- Gaddafi, Ramadan Muhammed. (2011). *Personal)Theories, tests, and measurement methods(*. Alexandria, Egypt: University Office.
- Humphrey, Robert. (2000). *Stream of Consciousness in the Modern Novel*. (Translated by: Dr. Mahmoud Al-Rubaie) Cairo: Dar Al-Gharib for printing, publishing and distribution.
- Kassem, Siza (Dr) (2004). *Building the Novel*. Cairo: Captive Library.
- Mukhtary, Karima,. (2013-2014). *The body in Western philosophy (Michel Foucault) as a model*. Republic of Algeria: Master's thesis / Faculty of Humanities and Social Sciences / University Dr. Moulay Taher - Saida -.
- Muir, Edwin. (1965) *The Structure Of The Novel.* (traslated by: Ibrahim Al-Serafy) Cairo: The Egyptian House of Writing and Translation.
- Wellek, Rene & Warren, Austin. (1992). *Theory of Literature*. (Translated by: Dr. Adel Salama) Riyadh/ Kingdom of Saudi Arabia: Dar Al-Marikh Publishing House.